

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

Magistrantūros neakivaizdinių studijų
Civilinės teisės programos
II kurso CVTmn6-03 gr. studentės
GINTARĖS SKAMARAKAITĖS

Magistro baigiamasis darbas
Tema:

IEŠKINIO SENATIS ŠEIMOS TEISĖJE

Darbo vadovė: dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė

(įvertinimas)

(parašas)

Vilnius, 2007

Turinys

1. Įvadas.
2. Šeimos teisė:
  - 2.1. Šeimos teisės samprata.
  - 2.2. Šeimos teisės reguliuojami santykiai:
    - 2.2.1. Šeimos teisės reguliuojamų santykių dalyviai;
    - 2.2.2. Šeimos teisės reguliuojamų santykių atsiradimo pagrindai.
  - 2.3. Bylos, kylančios iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių – atskira bylų kategorija.
3. Ieškinio senatis:
  - 3.1. Ieškinio senaties samprata ir funkcijos.
4. Ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas:
  - 4.1. Ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas iki 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įsigaliojimo;
  - 4.2. Bendrosios ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimo nuostatos įsigaliojus 2000 m. Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui:
    - 4.2.1. Ieškinio senaties termino eigos pradžia reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisės reguliuojamų santykių, pareikšti;
    - 4.2.2. Ieškinio senaties šeimos teisėje skaičiavimas;
    - 4.2.3. Ieškinio senaties šeimos teisėje sustabdymas, nutraukimas ir atnaujinimas;
    - 4.2.4. Ieškinio senaties termino praleidimo bylose, kylančiose iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių, padariniai.
  - 4.3. Ieškinio senaties terminai šeimos teisėje.
  - 4.4. Iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių kylantys reikalavimai, kuriems ieškinio senatis netaikoma.
5. Ieškinio senatis šeimos teisėje užsienio valstybėse:
  - 5.1. Ieškinio senatis Rusijos Federacijos šeimos teisėje.
  - 5.2. Ieškinio senatis Prancūzijos šeimos teisėje.
  - 5.3. Ieškinio senatis Anglijos ir Velso šeimos teisėje.
6. Išvados.
7. Literatūros sąrašas.
8. Santrauka (Summary).
9. Priedai (schemos).

1. Įvadas

Visokeriopa ir efektyvi pažeistų subjektinių teisių teisminė gynyba yra vienas demokratinių valstybių pagrindinių, konstitucinių teisės principų. Ieškinio senaties taikymas yra susijęs su asmens galimybių apginti savo pažeistas teises ribojimu, todėl ieškinio senatį reglamentuojančios teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos tiksliai ir vienodai visoje valstybėje bei visiems asmenims. Tačiau santykiai, kuriems numatytas ieškinio senaties taikymas, yra skirtingi – atskirą šių santykių sritį sudaro šeimos teisės reglamentuojami santykiai, pasižymintys savais ypatumais.

Lietuvos Respublikoje įgyvendinant teisinę reformą, vykstant spartiems socialiniams pokyčiams, šeimos teisinių santykių reguliavimas taip pat patiria pokyčius. Civilinis kodeksas (toliau – CK), įsigaliojęs nuo 2001 m. liepos 1 d., daugelį civilinių santykių sureguliuo naujai. Didžiausios permainos jam įsigaliojus susijusios su šeimos santykių reguliavimu, nes šeimos teisės normos tapo Civilinio kodekso sudedamąja dalimi. Iki naujojo CK įsigaliojimo šeimos teisiniai santykiai buvo reguliuojami 1969 m. Santuokos ir Šeimos kodekso (toliau - SŠK)¹ normomis.

Esminės permainos taip pat įvykdytos reglamentuojant ieškinio senatį šeimos teisėje - SŠK 9 straipsnyje buvo įtvirtinta bendroji nuostata, jog ieškinio senatis reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių netaikoma, išskyrus atvejus, kai pažeistai teisei ginti terminas nustatytas įstatymuose arba SŠK. Naujajame CK įtvirtinta priešinga galiojusiai taisyklė numatanti, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių yra taikoma ieškinio senatis. Šios taisyklės išimtis numato CK trečiosios knygos, reglamentuojančios šeimos teisinius santykius, normos.

Lietuvos Respublikos Konstitucija šeimą laiko itin svarbiu socialiniu institutu, sudarančiu visuomenės ir valstybės pagrindą, bei įpareigoja valstybę šeimą globoti ir saugoti. Atsižvelgiant į šeimos teisinių santykių išskirtinį socialinį reikšmingumą, iš šių santykių objekto ir subjektų specifika, šeimos bylos teisės aktuose ir mokslinėje literatūroje išskiriamos į atskirą bylų kategoriją. Šeimos teisinių santykių reguliavimo srityje egzistuoja sustiprėjęs viešasis interesas, kuris negali likti nuošalyje ir nagrinėjant iš šių teisinių santykių kylančius ginčus bei sprendžiant su ieškinio senatimi susijusius klausimus.

---

¹Šiame darbe duodant nuorodą į iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusį Santuokos ir šeimos kodeksą (Žin., 1969, Nr. 21-186) bus vartojama santrumpa SŠK; duodant nuorodą į iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusį Civilinį kodeksą (Žin., 1964, Nr. 19-138) – 1964 m. CK; kalbant apie naująjį 2000 m. liepos 18 d. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864 patvirtintą Civilinį kodeksą (Žin., 2000, Nr. 74 – 2262) – vartojamos santrumpos CK, naujasis CK, 2000 m. CK.

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema „Ieškinio senatis šeimos teisėje“ Lietuvos teisinėje literatūroje yra beveik nenagrinėta. Keletas Lietuvos autorių yra nagrinėję panašią - ieškinio senaties civilinėje teisėje temą.

Kadangi šio darbo *tyrimo objektas* – ieškinio senatis, yra teisės institutas, kitų mokslų atstovai šios temos taip pat nėra analizavę. Užsienio teisės mokslų atstovai ieškinio senatį dažniausiai gvildena savo nacionalinės teisės sistemos rėmuose, kadangi šeimos teisės klausimai paliekami sureguliuoti pačios valstybės kompetencijai, tai yra nacionalinės teisės reguliavimo dalykas. Taigi pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema, nesant mokslinės literatūros, daugiausia bus analizuojama vertinant ieškinio senatį šeimos teisėje reglamentuojančiuose aktuose įtvirtintas teisės normas bei apžvelgiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktus šių normų išaiškinimus bei taikymo praktiką.

Tyrimo tikslas:

Šio tyrimo tikslas yra kompleksiskai išnagrinėti teorinius bei praktinius ieškinio senaties taikymo šeimos teisėje aspektus, ypatumus lyginant su bendrosiomis ieškinio senaties nuostatomis, taip pat, išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, atskleisti ieškinio senaties taikymo šeimos teisėje problemas bei pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai ir metodai:

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, darbui keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti ieškinio senaties sampratą, šio teisės instituto paskirtį;
2. Atskleisti ieškinio senaties taikymo šeimos teisėje bendrąsias bei specialiąsias nuostatas, jų santykį;
3. Atskleisti pagrindinius ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimo pakeitimus, atliktus Lietuvos Respublikoje įgyvendinant teisinę reformą;
4. Apibendrinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką ieškinio senaties taikymo šeimos teisėje klausimais bei nustatyti praktines ieškinio senaties įgyvendinimo šeimos teisėje problemas;
5. Atliktos analizės pagrindu suformuoti išvadas ir pateikti siūlymus dėl ieškinio senaties taikymo šeimos teisėje nuostatų, kurios padėtų siekti visokeriopos šeimos teisinių santykių dalyvių teisių ir laisvių apsaugos.

Minėtų uždavinių įgyvendinimo šiame darbe bus siekiama naudojantis lyginamuoju, lyginamuoju istoriniu, teisinių dokumentų analizės, teleologiniu ir apibendrinimo metodais.

Įgyvendinus šiuos uždavinius turėtų būti pasiektas tyrimo tikslas, kartu patikrinta *hipotezė*, jog šeimos teisėje ieškinio senaties institutas atlieka bendrąsias savo funkcijas, t.y. tokias, kokių

realizavimui ieškinio senatis kaip teisės institutas įtvirtintas civilinėje teisėje, tačiau pasižymi reglamentavimo ypatumais, kuriuos lemia šeimos teisinių santykių specifika.

2. Šeimos teisė

2.1. Šeimos teisės samprata

Prieš pradėdant kalbėti apie ieškinio senatį šeimos teisėje, reikėtų bent trumpai pasiaiškinti bendrojo pobūdžio klausimus: kaip šeimos teisė apibrėžiama mokslinėje literatūroje, kokia jos vieta teisės sistemoje, kokius santykius šeimos teisė reglamentuoja, kokie šių santykių ypatumai.

Mokslinėje teisinėje literatūroje vieningos nuomonės dėl šeimos teisės sampratos ir jos vietos teisės sistemoje nėra. Vieni autoriai, kaip antai M. V. Antokolskaja, P. S. Vitkevičius, šeimos teisę apibrėžia kaip civilinės teisės pošakį. Pasak M. V. Antokolskajos, šeimos teisės metodų, šios teisės reguliuojamų santykių analizė leidžia teigti, jog nei vienas iš jų nepasižymi pakankama specifika, galinčia leisti šeimos teisę pripažinti savarankiška teisės šaka, todėl ją reikia laikyti civilinės teisės pošakiu². P. S. Vitkevičius siūlo tokį šeimos teisės apibrėžimą: *šeimos teisė* yra civilinės teisės pošakis, kurį sudaro sistema teisės normų, reglamentuojančių asmeninius neturtinius ir turtinius santykius, atsirandančius tarp fizinių asmenų iš santuokos, giminystės, įvaikinimo, globos ir rūpybos³.

Kiti autoriai, pvz., A. Vaišvila, P. Čiočys, teigia, jog šeimos teisė yra teisės šaka. Ši teisės šaka, pasak A. Vaišvilos, yra glaudžiai susijusi su civiline teise, nes ilgą laiką buvo civilinės teisės institutu, vėliau – pošakiu⁴. P. Čiočys šeimos teisę apibūdina kaip teisės šaką, kurią sudaro sistema teisės normų, reguliuojančių santuokos sudarymo, jos galiojimo ir nutraukimo pagrindus ir tvarką, sutuoktinių turtines ir asmenines neturtines teises, vaikų kilmės nustatymą, vaikų ir tėvų bei kitų šeimos narių tarpusavio teises ir pareigas, įvaikinimo, globos ir rūpybos, civilinės būklės aktų registracijos tvarką⁵.

Iš aukščiau minėtų šeimos teisės apibrėžimų galima pastebėti, jog net ir tie autoriai, kurie šeimos teisę apibūdina kaip civilinės teisės pošakį, pažymi, jog šeimos teisei būdingi tam tikri saviti požymiai. Pavyzdžiui, P. S. Vitkevičius, pripažįsta, jog šeimos teisė yra specifinis, gana autonominis civilinės teisės pošakis, kuriam daugeliu atvejų nepriimtinos komercinius santykius reglamentuojančios bendrosios civilinės teisės normos⁶.

Taigi, kad ir kaip būtų apibrėžiama šeimos teisė - ar kaip savarankiška teisės šaka, ar kaip civilinės teisės pošakis, neabejotina, jog šeimos teisei, atsižvelgiant į šeimos įstatymų ir jų taikymo tikslą užtikrinti šeimos ir jos reikšmės visuomenėje stiprinimą, šeimos narių tarpusavio teisių ir

² M. V. Antokolskaja. Семейное право. Москва, юристы, 2001 P. 31.

³ P. S. Vitkevičius. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius. Justitia. 2006. P. 14.

⁴ A. Vaišvila. Teisės teorija. Antrasis leidimas. Vilnius. 2004. P. 342.

⁵ P. Čiočys. Teisės pagrindai. Antras papildytas ir atnaujintas leidimas. Vilnius, VVK leidykla. 2000. P. 273.

⁶ P. S. Vitkevičius. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius. Justitia. 2006. P. 14.

pareigų tinkamą įgyvendinimą, būdingas tam tikras specifškumas – konkreti specialių subjektų sudėtis, tarp šių subjektų susiklostančių santykių pobūdis, juridiniai faktai, iš kurių šie santykiai kyla. Atsižvelgiant į tai darbe keliama hipotezė, jog ir ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas pasižymi ypatumais, nulemtais šeimos teisės specifikos.

Norint atsakyti į iškeltą hipotezę, tolesniuose pirmos šio darbo dalies skirsniuose bus analizuojami šeimos teisės reguliuojami santykiai, mėginama detaliau atskleisti aukščiau įvardintus šiems santykiams būdingus požymius.

2.2. Šeimos teisės reguliuojami santykiai

Iki įsigaliojant naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui, vienu svarbiausių šeimos teisės šaltinių buvo 1969 metų Santuokos ir šeimos kodeksas (toliau – SŠK).

Santuokos ir šeimos kodekso 2 straipsnyje buvo įtvirtinta, jog šis kodeksas nustato santuokos sudarymo tvarką ir sąlygas, reguliuoja asmeninius ir turtinius santykius, atsirandančius šeimoje tarp sutuoktinių, tarp tėvų ir vaikų, tarp kitų šeimos narių, santykius, atsirandančius ryšium su įvaikinimu, globa ir rūpyba, vaikų priėmimu auklėti, santuokos nutraukimo tvarką ir sąlygas, civilinės būklės aktų registravimo tvarką.

Naujojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK, naujasis CK arba 2000 m. CK) trečiosios knygos „Šeimos teisė“ 3.1 straipsnyje teigiama, jog šios knygos normos nustato bendruosius šeimos santykių teisinio reglamentavimo principus ir reglamentuoja santuokos sudarymo, jos galiojimo bei nutraukimo pagrindus ir tvarką, sutuoktinių turtines ir asmenines neturtines teises, vaikų kilmės nustatymą, vaikų ir tėvų bei kitų šeimos narių tarpusavio teises ir pareigas, įvaikinimo, globos ir rūpybos, civilinės būklės aktų registravimo tvarkos pagrindines nuostatas. Šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, jog kitų LR CK knygų ir kitų civilinių įstatymų normos šeimos santykiams taikomos tiek, kiek jų nereglamentuoja šios knygos normos.

Tiek SŠK, tiek 2000 m. CK šeimos teisės reguliuojamus santykius iš esmės apibrėžė vienodai, įvardijant tuos pačius institutus – santuoką, tėvų ir vaikų bei kitų šeimos narių tarpusavio teises ir pareigas, įvaikinimą, globą ir rūpybą, civilinės būklės aktų registravimą.

Šeimos teisės normos reguliuoja santykius, kurie atsiranda šeimoje tarp sutuoktinių, tarp tėvų ir vaikų bei kitų šeimos narių. Šie santykiai yra dviejų rūšių:

- Turtiniai šeimos santykiai – santykiai, susiję su šeimos narių tarpusavio išlaikymu, sutuoktinių santykiai dėl susituokus įgyto, taip pat kitokio turto, turtiniai vaikų ir

tėvų tarpusavio santykiai, sutuoktinių civilinės atsakomybės pagal šeimos prievoles ir kiti santykiai, kurių objektas yra turtas ar turtingos teisės⁷;

- Asmeniniai neturtiniai šeimos santykiai yra santykiai, susiję su santuokos sudarymu, jos nutraukimu, pripažinimu negaliojančia, vaiko kilmės nustatymu, sutuoktinių pavardėmis, vaikų auklėjimu, įvaikinimu ir t.t.⁸ Asmeniniais neturtiniais santykiais kartu reiškiasi intymios žmogaus gyvenimo pusės, sutuoktinių individualybė, nematerialinės vertybės ir interesai.

Turtiniams šeimos santykiams būdinga tai, kad jie glaudžiai susiję su asmeniniais neturtiniais. Pavyzdžiui, sutuoktinis, kuris netinkamai elgėsi ir dėl kurio kaltės santuoka nutraukiama, praranda teisę į išlaikymą (CK 3.70 str. 1 d.); šeimos narių tarpusavio išlaikymo santykiai priklauso ne tik nuo šių santykių subjektų poreikių, bet ir nuo asmeninių galimybių (CK 3.72 str., 3.192 str.).

Šeimos teisės normos reguliuoja tik svarbiausius santuokinius ir šeimos santykius – nėra teisės normų, kurios įpareigotų sutuoktinius gyventi kartu, gerbti vienas kitą, būti ištikimiems ir t. t., todėl didelę dalį šeimos santykių reguliuoja ir moralės normos.

2.2.1. Šeimos teisės reguliuojamų santykių dalyviai

Subjektai, tarp kurių susiklosto šeimos santykiai – šeimos nariai, tačiau šeimos narių sąvoka nėra aiški. Lietuvos teisės aktuose galima rasti keletą *šeimos nario* sąvokos reikšmių, pvz.,:

a) šeimos nariai – tai sutuoktiniai arba kartu gyvenantys bendro ūkio siejami nesusituokę asmenys, jų nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), tėvai (įtėviai), senoliai, broliai, seserys, pilnamečiai vaikai (įvaikiai), jų sutuoktiniai (sugyventiniai), vaikaičiai, jei jie turi bendrą ūkį⁹;

b) šeimos nariai – tai sutuoktiniai, taip pat vaikai (įvaikiai), tėvai (įtėviai) ir kiti nedarbingi išlaikytiniai¹⁰;

c) šeimos narys – sutuoktinis, vaikas (įvaikis), motina (tėvas), įmotė (įtėvis)¹¹.

Taigi šeimos narių sąvoka gali būti apibrėžiama įvairiai – nuo siauriausio apibrėžimo, aiškinančio, jog šeimą sudaro tėvai ir vaikai arba kraujo ryšiais susiję asmenys iki plačiausio – šeimos nariais laikant kartu gyvenančius, bendro ūkio siejamus asmenis.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos komentaras. Vilnius. Justitia. 2002. P. 25.

⁸ Ten pat.

⁹ Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Žin., 2001, Nr. 56-1977.

¹⁰ Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 64-1931.

¹¹ Lietuvos Respublikos ligos ir motinysės socialinio darudimo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 111-3574.

Be šeimos narių, įvardinti subjektams, tarp kurių susiklosto šeimos teisės reglamentuojami santykiai, vartojama giminaičių sąvoka (pvz. CK 3.17 str.). Giminytė – kraujo ryšys tarp asmenų, kilusių vienas iš kito arba iš bendro protėvio. Giminytei prilyginami santykiai tarp įvaikių ir jų palikuonių ir itėvių bei jų giminaičių (CK 3.130 str.). Šeimos ir artimos giminytės ryšiais susiję asmenys yra sutuoktiniai (buvę sutuoktiniai), vaikai (įvaikiai), tėvai (itėviai), broliai, seserys (įbroliai, įseserės), pusbroliai, pusseserės, senoliai, vaikaičiai¹².

Šeimos santykių atsiradimas, egzistavimas, kitimas ir pasibaigimas taip pat susiję su įvaikinimu, globa. Todėl šeimos teisės reglamentuojamų santykių subjektai taip pat yra be savo šeimos aplinkos likę vaikai – tai vaikai, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių, negali būti auginami bei auklėjami savo šeimoje. Tokiems vaikams nustatoma atitinkamos formos globa arba rūpyba, pvz., globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos institucijoje. Vaiko globos (rūpybos) tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai ir tinkamai augti, vystytis bei tobulėti. Viena iš šeimos teisės atliekamų funkcijų – apsauginė. Ji ypač akivaizdi užtikrinant vaikų teisių apsaugą.¹³

Taigi, subjektai, tarp kurių susiklosto šeimos teisės reguliuojami santykiai pasižymi tuo, jog jie susiję asmeniniais, ne komercinio pobūdžio ryšiais, subjektyviais tėstinio pobūdžio tarpusavio įsipareigojimais ir sudaro tam tikrą socialinį vienetą – šeimą.

2.2.2. Šeimos teisės reguliuojamų santykių atsiradimo pagrindai

Šeimos teisės reguliuojamų santykių atsiradimo, pasikeitimo ir pasibaigimo pagrindai yra juridiniai faktai.

Juridiniams faktams pagal šeimos teisę būdingi tie patys požymiai, kaip ir juridiniams faktams apskritai. Savo socialine prigimtimi jais gali būti įvykiai, veiksmai, terminai.¹⁴

Atsižvelgiant į sukeltus padarinius, juridiniai faktai šeimos teisėje gali būti klasifikuojami į šias grupes:

- 1) teises sukeliantys (pvz., įvaikinimas, globos paskyrimas);
- 2) teises panaikinantys (pvz., šeimos teisinio santykio dalyvio – vyro, žmonos, vaiko mirtis);
- 3) trukdantys šeimos santykio dalyviui įgyvendinti subjektines teises (pvz., žmonos nėštumas trukdo pareikšti reikalavimą dėl ištuokos be jos sutikimo);

¹² Lietuvos Respublikos audito įstatymas // Žin., 1999, Nr. 59-1916.

¹³ Kate Standley. Family law. England. 1993. P 7.

¹⁴ P. Rasimavičius. Tarybinė šeimos teisė. Vilnius. Mintis. 1981. P. 56.

4) teisės ir pareigas atstatantys juridiniai faktai (pvz., tėvystės ar motinystės teisių apribojimo panaikinimas).

Be įvykių ir veiksmų, yra ir faktų sudėtis, t.y. visuma juridinių faktų, kurie sukelia teisinius santykius, pvz., tėvystės teisiniai santykiai atsiranda dėl vaiko gimimo – įvykio ir dėl vaiko įregistravimo civilinės metrikacijos organuose – veiksmo.¹⁵

Šeimos teisėje labai dažnai juridiniu faktu laikoma tam tikra padėtis – visuomeniniai žmonių tarpusavio santykiai, dėl kurių atsiranda tam tikri teisiniai padariniai. Padėtis yra tėstinio pobūdžio, pvz., giminystė – kraujo ryšys tarp asmenų, kilusių vienas iš kito arba iš bendro protėvio. Šalys giminystės negali pakeisti, nes tai nepriklauso nuo jų valios.

Taigi, atlikus šeimos teisės reguliuojamų santykių analizę, išsiaiškinus, kokie subjektai šiuose santykiuose dalyvauja ir iš kokių juridinių faktų šie santykiai kyla, apibendrintai galima pasakyti, jog šeimos teisės reguliuojamiems santykiams būdinga:

- Konkreti specialių subjektų sudėtis;
- Specialūs santykių atsiradimo teisiniai pagrindai (juridiniai faktai);
- Neatlygintinas santykių pobūdis;
- Tėstinis santykių pobūdis;
- Turtiniai santykiai šeimoje susieti su asmeniniais.

2.3. Bylos, kylančios iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių, – atskira bylų kategorija

Teiginį, jog šeimos teisės reguliuojami santykiai pasižymi tam tikru specifiskumu, kuris įtakoja išskirtinį teisinį šių santykių reglamentavimą, patvirtina ir tai, jog procesinės teisės normos bylų, kylančių iš šeimos teisinių santykių naginėjimui, taip pat numato tam tikrus ypatumus. Šiame skyriuje pamėginsiu atskleisti, kodėl taip yra.

Lietuvos Respublikos Konstitucija šeimą laiko itin svarbiu socialiniu institutu, sudarančiu visuomenę ir valstybės pagrindą, bei įpareigoja valstybę šeimą globoti ir saugoti.

Sustiprėjęs viešasis interesas, egzistuojantis šeimos teisinių santykių reguliavimo srityje, be abejo, negali likti nuošalyje ir nagrinėjant iš šių teisinių santykių kylančius ginčus. Atsižvelgiant į tai įstatymų leidėjas šios kategorijos bylų procesui daro tam tikras išimtis. Siekdamas ne tik formaliaja, bet ir materialiąja prasme priimti teisingą sprendimą, įstatymų leidėjas šeimos bylą nagrinėjančiam teismui suteikia galimybę veikti aktyviai, savo iniciatyva rinkti įrodymus, jei,

¹⁵ P. Rasimavičius. Tarybinė šeimos teisė. Vilnius. Mintis. 1981. P. 56.

teismo nuomone, tai reikalinga bylai teisingai išspręsti. Be to, ieškovui šeimos bylos suteikiama teisė keisti ieškinio dalyką arba pagrindą, o atsakovui pareikšti priešieškinį, iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos. Teismas šeimos nagrinėdamas šeimos bylas gali priimti sprendimą *ultra petita*, t.y. viršyti pareikštus reikalavimus bei taikyti alternatyvų subjektinių teisių arba teisėtų interesų gynimo būdą¹⁶.

Aukščiau minėtos doktrininės nuostatos atsispindi ir teismų praktikoje. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, jog „<...> Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, šeimos santykių teisinio reglamentavimo principai įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, CK ir kituose įstatymuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, jiems įgyvendinti įstatymuose nustatytos konkrečios materialinės ir procesinės teisės normos.

Teismai nagrinėja šeimos bylas pagal bendrąsias ieškinio (ginčo) teisenos taisykles, tam tikri ypatumai (aktyvus teismo vaidmuo ir kt.) nustatyti CPK XIX skyriuje. Juos lemia valstybės ir visuomenės pripažįstama šeimos, kaip socialinio ir teisės instituto svarba, o šeimos narių teisių ir teisėtų interesų gynimas iš esmės yra viešojo intereso gynimas. Teismas, priimdamas sprendimą šeimos teisinių santykių byloje, privalo pirmiausia siekti apsaugoti nepilnamečių vaikų interesus, ginti labiausiai socialiai pažeidžiamų šeimos narių interesus, santuokos nutraukimo byloje privalo imtis priemonių šalims sutaisyti. CPK 376 straipsnyje nustatyta teismo teisė, atsižvelgus į nagrinėjamos bylos aplinkybes, ginčo pobūdį, jeigu yra šio straipsnio 3, 4 dalyse nurodytos sąlygos, viršyti pareikštus reikalavimus, taikyti įstatymuose numatytą alternatyvų asmens teisių ir teisėtų interesų gynimo būdą <...>¹⁷.

Atsižvelgiant į šeimos teisinių santykių išskirtinį socialinį reikšmingumą, iš šių santykių kylančių ginčų objekto ir subjektų specifika, šeimos bylos teisės aktuose ir mokslinėje literatūroje išskiriamos į atskirą bylų kategoriją. Šeimos teisinių santykių reguliavimo srityje egzistuoja sustiprėjęs viešasis interesas negali likti nuošalyje ir sprendžiant ieškinio senaties taikymo šios kategorijos bylose klausimus. Ieškinio senaties taikymo klausimų reguliavimas šios kategorijos bylose, ne išimtis. Siekiant užtikrinti viešojo intereso apsaugą reguliuojant šeimos santykius – santykius dažnai pasižyminčius uždarumu, privatumu, numatytos tam tikros ieškinio senaties termino taikymo, skaičiavimo taisyklės, pvz., CK 3.42 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog reikalauti pripažinti fiktyvią santuoką negaliojančia galima per vienerius metus nuo tokios santuokos sudarymo dienos. Tuo tarpu įvertinant viešojo intereso apsaugos užtikrinimo galimybes, šiame

---

¹⁶ M. Jonaitis. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal naująją Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą // Jurisprudencija, 2003, T. 42(34). P. 122-123.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-01-04 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7/2006.

straipsnyje numatyta, jog prokuroras tokį ieškinį turi teisę pareikšti per penkerių metų ieškinio senaties terminą.

Taigi pasiaiškinus, kokie santykiai yra reguliuojamai šeimos teisės, kuo pasižymi šių santykių dalyviai bei iš kokių juridinių faktų šie santykiai kyla, norint atkleisti iškeltos hipotezės teisingumą ar įrodyti jos klaidingumą, taip pat svarbu pasiaiškinti bendrojo pobūdžio klausimus, liečiančius ieškinio senatį – šio instituto sampratą bei funkcijas, senaties skaičiavimo taisykles bei taikymą šeimos teisėje.

3. Ieškinio senatis

3.1. Ieškinio senaties samprata ir funkcijos

Teisės normos, numatančios ieškinio senatį, egzistuoja nuo to laiko, nuo kurio egzistuoja normos, leidžiančios ieškiniu kreiptis į teismą. Apribojimai laike teikti ieškinį yra kilę iš Romėnų teisės ir daugelyje teisės sistemų taikomi iki šių dienų.¹⁸ LR CK 1.124 str. įtvirtinta, kad ieškinio senatis – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį.

Ieškinio senatis yra laiko tarpas, per kurį valstybė garantuoja asmeniui jo pažeistos teisės gynimą, jeigu per šį laiko tarpą suinteresuotas asmuo kreipėsi į teismą su ieškiniu pažeistą teisę apginti.¹⁹ Taigi ieškinio senatį reikia suprasti kaip laiką, per kurį asmuo gali priverstinai, t.y. valstybės padedamas, apginti savo pažeistas teises. Ieškinio senatis atsiranda suėjus ieškinio senaties terminui.

Pažymėtina, jog ieškinio senatis nėra laikas, per kurį asmuo gali kreiptis į teismą dėl pažeistos teisės gynimo. Kiekvienas suinteresuotas asmuo, turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, su prašymu apginti jo pažeistą ar ginčijamą teisę arba įstatymų saugomą interesą. Ieškinio senaties terminas šios teisės, t.y. teisės kreiptis į teismą, neriboja. Teisė kreiptis į teismą ir teisė į gynybą yra savarankiškos, viena nuo kitos nepriklausančios teisės. Senatis riboja teisminį, t.y. priverstinį, valstybės vardu vykdomą pažeistos teisės ar intereso gynimą. Ieškinio senaties termino esmę sudaro tai, kad subjektyvinė teisė egzistuoja visą laiką, bet jos pažeidimo atveju ji ginama ieškinio senaties termino ribose.

---

¹⁸<http://galenet.galegroup.com/servlet/BCRC?vrsn=157&locID=lmba27&sgcmd=MAIN&srchtp=glba&rel=Limitation+of+actions&c=14&sub=%2522Limitation+of+Actions%2522&ste=21&tab=2&tbst=tsAS&mst=extinctive+prescripti on&docNum=A145474327&bConts=0> prisijungimo laikas 2007-06-04

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999-09-08 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-482/1999.

CK 1.126 str. 1 d. įtvirtinta, jog reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas priima nagrinėti nepaisant to, kad ieškinio senaties terminas pasibaigęs. Dėl ieškinio senaties teismas ieškinį gali atmesti tik tuo atveju, jei to prašo ginčo šalis. Pažymėtina, kad kiti byloje dalyvaujantys asmenys prašyti taikyti ieškinio senaties terminus neturi teisės²⁰.

CK numato pareigą teismui atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą, jeigu teismas pripažįsta, jog šis terminas praleistas dėl svarbios priežasties, nes ieškinio senatis pagal teisinius padarinius priskirtina atnaujinamiesiems terminams. Taigi nuo ieškinio senaties terminų reikia skirti naikinamuosius terminus, kuriais nustatyta pačių teisių galiojimo trukmė. Pasibaigus naikinamajam terminui, pasibaigia ir ta subjektyvinė teisė.

Ieškinio senatis kaip teisinis institutas – visuma teisės normų, reglamentuojančių ieškinio senaties taikymą. Šį institutą sudarančių normų tikslas – sudaryti realią galimybę asmenims apginti savo pažeistą teisę, užtikrinti civilinių santykių stabilumą bei užkirsti kelią begaliniam bylinėjimuisi, skatinant asmenį kuo greičiau ginti savo pažeistą teisę, palengvinti įrodinėjimo procesą. Taigi ieškinio senaties institutas nustatytas tiek ieškovo, tiek atsakovo, t.y. abiejų šalių interesais.²¹

Savo teisine prigimtimi ieškinio senatis yra mišrus teisės institutas, nes jis susijęs ir su materialinės teisės apibrėžtomis civilinių teisių santykių subjektų teisėmis bei pareigomis, ir su pažeistų subjektinių teisių gynyba tam tikra procesine forma. Lietuvoje pripažįstama, kad ieškinio senatį reglamentuoja materialinės teisės normos, nors, suprantama, ieškinio senaties taikymas visada neišvengiamai susijęs su procesine išraiškos forma.²²

Ieškinio senaties egzistavimas ir įtvirtinimas teisės normose grindžiamas šiais tikslais:

- a) apsaugoti atsakovą nuo pernelyg senų jam keliamų reikalavimų.²³ Ieškinio senatis atsakovui suteikia tam tikrą saugumą, gyvenimo stabilumą, leidžia jam planuoti savo veiklą žinant, kad iš jo nebus reikalaujama „atsakyti“ už tam tikrus praeityje atliktus ar neatliktus veiksmus. Ieškinio senatis tarnauja atsakovo „gynybai“ - gana ilgam laiko tarpui praėjus nuo tam tikrų įvykių paprastai parrandama galimybė pasinaudoti tam tikrais įrodymais savo pozicijai apginti, tarp žmonių susiklosto nauji santykiai, kurių ardymas būtų destruktivus tiek teisine, tiek socialine prasme.

²⁰ <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3df4965dd8597?vbanga2=5439379a5f7a76840cc8180f7f9fa270> prisijungimo laikas 2007-08-18

²¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius. Justitia, 2001. P. 249.

²² Driukas A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai aspektai // Jurisprudencija. 2003. Nr. 39(31). P. 99.

²³ Ten pat.

- b) kitas tikslas, kurio siekiama ieškinio senatimi – palengvinti teismų darbą sprendžiant kilusius ginčus.²⁴ Ieškinio senatis – tai galimybė apsaugoti teismus nuo pernelyg senų ginčų sprendimų tuo pačiu padidinant jų darbo efektyvumą. Vadovaujamosi nuostata, jog reikalavimai, pateikti teismui dėl ginčo, kilusio prieš gana ilgą laiko tarpą, bus sunkiai grindžiamai ir įrodomi dėl pernelyg didelio laiko tarpo, praėjusio nuo jų kilmės;
- c) dar vienas tikslas, kuriam tarnauja ieškinio senatis – „nubausti“ ieškovo dėl to, jog jis „miegojo ant savo teisių“ (*angl. „sleep on their rights“*) nedovanotinai ilgą laiko tarpą²⁵. Vienas iš svarbiausių ieškinio senaties tikslų – skatinti ieškovo, savo teises ginti kuo greičiau, siekiant neprarasti reikalingų įrodymų, pernelyg nenutolti nuo susiklosčiusios situacijos. Tik tokiu būdu galima tikėtis, jog pareikštas reikalavimas bus tinkamai išspręstas.

Ieškinio senaties instituto tikslas – sudaryti realią galimybę asmeniui apginti savo pažeistą teisę, užtikrinti visuomenėje susiklostančių tiek turtinių, tiek asmeninių neturtinių santykių stabilumą ir užkirsti kelią begaliniam bylinėjimuisi, skatinti asmenį kuo greičiau ginti savo pažeistą teisę.

Ieškinio senaties institutas negali būti vertinamas kaip vienašalis, t. y. nustatytas tik vienos teisinio santykio šalies interesais. Įstatymas, nustatydamas laiko tarpą, per kurį valstybė garantuoja pažeistos teisės gynimą, siekia ne tik užtikrinti subjektinės teisės realumą, bet ir sukurti stabilius visuomenėje susiklostančius teisinius santykius. Siekiant užtikrinti šių santykių stabilumą, teisė nustato ilgesnį ir trumpesnį ieškininio senaties terminą, kuris ne tik skatina nukentėjusiąją šalį operatyviai reaguoti į savo teisės pažeidimą, bet ir suteikia garantiją kitai teisinio santykio šaliai, jog po tam tikro įstatyme numatyto laikotarpio jos įgytos teisės negalės būti ginčijamos.

Jeigu asmuo, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, į šį pažeidimą per visą ieškinio senaties termino eigą nereaguoja ir nereiškia ieškinio, tai kita teisinio santykio šalis turi teisę pagrįstai tikėtis, jog toks asmuo arba apskritai atsisako savo teisės, arba nemano, jog jo teisė yra pažeista (tokia situacija civilinės teisės teorijoje vadinama „miegančios teisės“ doktrina). Tuo atveju teisės pažeidimas įsisenėja ir negali būti priverstinai teismo pašalintas, atsakovui tam prieštaraujant²⁶.

²⁴ Driukas A. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai aspektai // Jurisprudencija. 2003. Nr. 39(31). P. 99.

²⁵ <http://galenet.galegroup.com/servlet/BCRC?vrsn=157&locID=lmba27&sgcmd=MAIN&srchtp=glba&rel=Limitation+of+actions&c=14&sub=%2522Limitation+of+Actions%2522&ste=21&tab=2&tbst=tsAS&mst=extinctive+prescripti on&docNum=A145474327&bConts=0> prisijungimo laikas 2007-06-04

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-952/2001

Vadinasi, taikant normas, reguliuojančias ieškinio senatį, būtina atsižvelgti tiek į abiejų teisinio santykio šalių interesus, tiek ir į ieškinio senaties instituto normų tikslus. Ir nurodytieji interesai, ir tikslai patvirtina, kad praleisto ieškinio senaties termino atstatymo klausimas taip pat negali būti sprendžiamas atsižvelgiant išimtinai tik į ieškovo interesus.

Siekiant teisinių santykių stabilumo, teisinio apibrėžtumo ir teisminės gynybos efektyvumo, ieškinio senaties taikymas yra susijęs su asmens konstitucinės teisės į subjektinių teisių teisminę gynybą ribojimu. Taigi ieškinio senaties termino taikymas sukelia itin svarbius teisinius padarinius. Nustatyti kitokią nei įstatymuose asmens teisės į teisminę gynybą apimtį kiti, neturintys įstatymo galios, teisės aktai negali. Todėl ir ieškinio senatis reglamentuojama tik įstatymais (CK 1.124 straipsnis).

Taigi pasiaiškinus ieškinio senaties sampratą bei funkcijas, galima trumpai apibendrinti, jog ieškinio senaties institutu siekiama:

- Skatinti asmenį kuo operatyviai ir tinkamai ginti savo pažeistą teisę;
- Sudaryti asmeniui realią galimybę apginti savo pažeistą teisę;
- Užtikrinti teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą;
- Užkirsti kelią begaliniam bylinėjimuisi;
- Palengvinti įrodinėjimo procesą;
- Užtikrinti teisminės gynybos efektyvumą.

4. Ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas

4.1. Ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas iki 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įsigaliojimo

Iki įsigaliojant naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui, vienu svarbiausių šeimos teisės šaltinių buvo 1969 metų Santuokos ir šeimos kodeksas (SŠK).

SŠK 9 straipsnis numatė, kad reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, *ieškininė*²⁷ senatis netaikoma, išskyrus tuos atvejus, kai pažeistai teisei ginti terminas yra nustatytas įstatyme ir šiame kodekse.

Tokia padėtis buvo grindžiama šiomis aplinkybėmis:

---

²⁷ Iki įsigaliojant 2000 metų Civiliniam kodeksui, buvo vartojamas terminas *ieškininis (-ė)*. Naujam CK įsigaliojus, terminą *ieškininis (-ė)* pakeitė terminas *ieškinio*. Šiame darbe šie terminai vartojami ta pačia reikšme, t.y. apibrėžti ieškinio senačiai kaip įstatymų nustatytam terminui, per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį. Šiame darbe analizuojant klausimus, susijusius su ieškinio senatimi, iki naujojo CK įsigaliojimo, galimas abiejų minėtų sąvokų vartojimas, analizuojant ieškinio senaties reglamentavimą įsigaliojus naujam CK, vartojamas tik vienas terminas – *ieškinio*.

1) šeimos teisinių santykių absoliučią daugumą sudaro asmeniniai neturtiniai santykiai, kurie yra susiję su asmens statusu, todėl turi būti ginami nepriklausomai nuo jų pažeidimo momento;

2) asmeniniai ir turtiniai teisiniai šeimos santykiai yra tęstinio pobūdžio, todėl jie turi būti ginami, kol egzistuoja, t.y. kol jų nenutraukia įstatyme nurodyti juridiniai faktai (pvz., sutuoktinio ar vaiko mirtis).²⁸

Taigi ieškinio senatis buvo netaikoma visiems iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių kylantiems reikalavimams, pvz., išreikalaujant vaikus iš neteisėto laikymo, kilus ginčui dėl vaikų, išieškant alimentus, pripažįstant įvaikinimą negaliojančius, reikalavimui dėl tėvystės pripažinimo, reikalavimui dėl neišsituokusių sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimo, panaikinant įvaikinimą ir kt. Keletą pavyzdžių aptarsiu išsamiau.

Vieni iš teisinių santykių, susijusių su asmens teisiniu statusu - santykiai dėl tėvystės nustatymo. Atsižvelgiant į tai įstatymas nenumato kreipimosi į teismą dėl tėvystės nustatymo termino - pareiškimas dėl tėvystės nustatymo gali būti paduotas teismui, nežiūrint kiek laiko praėjo nuo vaiko gimimo, nes šiems santykiams netaikomas ieškininės senaties terminas. Vaikas, sulaukęs pilnametystės, gali pats kreiptis į teismą dėl tėvystės nustatymo²⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra išaiškinęs, jog ieškinio senatis nėra taikoma reikalavimui padalinti turtą, kuris yra bendroji jungtinė santuokoje esančių sutuoktinių nuosavybė. Todėl SŠK 23 straipsnio 4 dalyje nustatyto ieškinio senaties termino eiga reikalavimui padalinti turtą, kuris yra bendroji jungtinė ištuoktų sutuoktinių nuosavybė negali prasidėti iki tos dienos, kada bent vienas iš sutuoktinių įregistruos santuokos nutraukimą civilinės metrikacijos įstaigoje (SŠK 40 straipsnis)³⁰.

SŠK buvo numatyta ir išimčių iš bendrosios taisyklės, jog ieškinio senatis reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, netaikoma:

- SŠK 23 straipsnio 4 dalyje buvo numatyta, jog reikalavimui padalyti turtą, kuris yra bendroji jungtinė ištuoktų sutuoktinių nuosavybė, nustatomas trejų metų ieškininės senaties terminas;
- SŠK 59 str. buvo nustatyta, jog asmuo, įrašytas vaiko tėvu ar motina, turi teisę užginčyti įrašą per vienerius metus nuo tos dienos, kurią sužinojo ar turėjo sužinoti apie įrašą.

²⁸ Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius. Mintis. 1985. P. 18-19.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999-09-27 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-482/1999.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2001.

Teisinėje literatūroje galima rasti teiginių, jog SŠK 105 str. 2 d., kurioje įtvirtinta, jog už praėjusį laiką alimentai gali būti priteisiami ne daugiau kaip už trejus metus, jeigu teismas nustato, kad iki ieškinio pareiškimo buvo imtasi priemonių alimentams gauti, bet jie nebuvo gaunami dėl to, kad privalantis mokėti alimentus asmuo vengė juos mokėti, nustatytas trejų metų ieškinio senaties terminas dėl alimentų išieškojimo.³¹ Šio teiginiu siūlyčiau teisingu nelaikyti, kadangi minėtame straipsnyje įtvirtintas ne ieškinio senaties, o naikinamasis terminas, kurio nei pratęsti, nei atnaujinti negalima. Alimentiniams reikalavimams SŠK ieškinio senaties nenumatė, išieškant alimentus buvo nesvarbu, kiek laiko praėjo nuo teisės į alimentus atsiradimo dienos. Alimentai galėjo būti priteisti už praėjusį laiką, bet ne ilgiau kaip už trejus metus, jeigu buvo nustatoma, jog atsakovas vengė juos mokėti.

Atvejais, kai reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių SŠK buvo numatyta senatis, teismas ją taikė vadovaudamasis civilinių įstatymų nustatytais ieškinio senaties taisyklėmis, t.y. senaties terminas galėjo būti sustabdomas, nutraukiamas ar atnaujinamas vadovaujantis 1964 metų civiliniu kodeksu, jeigu ieškinio senatį numatančiame įstatyme nenurodyta kitaip.

Bendrasis 1964 metų CK numatytas ieškinio senaties terminas buvo trys metai, tačiau šis terminas reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, taikomas nebuvo, nes SŠK įtvirtinant išimtis iš bendrosios taisyklės dėl senaties taikymo šeimos teisėje, buvo įvardijami konkrečios trukmės senaties terminai.

Ieškininės senaties termino eigos pradžia: 1964 metų CK 86 str. buvo įtvirtinta, jog ieškininės senaties termino eiga prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos; teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kada asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. SŠK 10 str. taip pat buvo įtvirtinta, bendroji taisyklė, jog ieškininės senaties termino eiga prasideda nuo tos dienos, kada asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą, tačiau šiame straipsnyje buvo įtvirtinta, jog SŠK gali numatyti specialias ieškinio senaties termino eigos pradžios taisykles. Taigi pagal SŠK 10 straipsnį ieškininės senaties termino eigos pradžia gali būti skaičiuojama dvejopai: 1) nuo tos dienos, kai asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą; 2) nuo to momento, kuris nurodytas atitinkamame SŠK straipsnyje.

Kadangi SŠK numatė tik du atvejus, kuomet reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių buvo taikoma ieškinio senatis, aptarsiu, kada ieškinio senatis prasidėdavo kiekvienu iš jų:

---

³¹ Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius. Mintis. 1985. P. 19.

- SŠK 59 str. buvo nustatyta, jog asmuo, įrašytas vaiko tėvu ar motina, turi teisę užginčyti įrašą per vienerius metus nuo tos dienos, kurią sužinojo ar turėjo sužinoti apie įrašą. Taigi šiuo atveju ieškinio senaties termino eigos pradžia prasideda nuo sužinojimo apie įregistravimą vaiko tėvu (motina), o ne nuo sužinojimo apie jo subjektinės tėvystės (motinystės) teisės pažeidimą dienos, t.y. nepriklausomai nuo to, kada atsirado aplinkybės, sudarančios pagrindą abejoti tų įrašų teisingumu.

Pagal SŠK 59 str., teisę ginčyti tėvystę (motinystę) turėjo tik asmuo, įrašytas vaiko tėvu arba motina. Kitiems asmenims tokia teisė suteikta nebuvo. Nepilnametis, įrašytas vaiko tėvu arba motina, teisę ginčyti tėvystės (motinystės) įrašą taip pat įgyvendinti turėjo pats. Šiuo atveju vienerių metų ieškinio senaties terminas buvo skaičiuojamas nuo to laiko, kai tėvu ar motina įrašytas asmuo tapdavo pilnamečiu. Neveiksnaus asmens globėjas turėjo teisę ginčyti tėvystę (motinystę) tik tuo atveju, jeigu neveiksnaus asmuo buvo įrašytas vaiko tėvu (motina) po to, kai buvo pripažintas neveiksniu įstatymo nustatyta tvarka.³²

- SŠK 23 straipsnio 4 dalyje buvo numatyta, jog reikalavimui padalyti turta, kuris yra bendroji jungtinė ištuoktų sutuoktinių nuosavybė, nustatomas trejų metų ieškininės senaties terminas.

Tačiau iš šio straipsnio buvo neaišku, nuo kurio momento turi būti pradėdama skaičiuoti ieškininės senaties termino eiga, ar nuo santuokos nutraukimo, ar nuo subjektyvinės teisės pažeidimo momento.

Kadangi SŠK 23 str. 3 dalis nenumatė, nuo kurio momento turi būti pradėdama skaičiuoti ieškininės senaties termino eiga, o SŠK 9 straipsnis nustatė, kad ieškininės senaties terminams, kurie taikomi šeimos teisės reglamentuojamiems santykiams, jei įstatyme nenustatyta kitaip, turi būti taikomas civilinių įstatymų dėl ieškininės senaties terminų taisyklės, vadinasi ieškininės senaties termino dėl sutuoktinių turto padalijimo po ištuokos eiga prasidėdavo nuo tos dienos, kada sutuoktinis sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo subjektinės teisės į bendrąją jungtinę nuosavybę pažeidimą (SŠK 10 str.).

Taigi dėl turto, priklausančio sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise, padalijimo šis terminas skaičiuojamas ne nuo santuokos nutraukimo, bet nuo tos dienos, kada sutuoktinis sužinojo arba turėjo sužinoti, kad pažeista jo subjektinė teisė naudotis, valdyti arba disponuoti šiuo turto. Toks šios teisės pažeidimas galėjo sutapti su santuokos nutraukimu, bet galėjo ir nesutapti.

Tais atvejais, kai nustatant ieškinio senaties termino eigos pradžią vadovautasi bendrąja taisykle, o ieškovas tvirtino, jog apie savo subjektinės teisės pažeidimą sužinojo ne paties teisės

---

³² Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius. Mintis. 1985. P. 78.

pažeidimo dieną, teismas turėjo patikrinti, ar byloje nėra įrodymų, kad buvo priešingai, ir ar ieškovas apie teisės pažeidimą sužinojo ne vėliau, nei tokioje pačioje situacijoje turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo (lot. *bonus pater familias*).

Sprendžiant, kada apie pažeistą teisę turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo, buvo būtina nustatyti teisės pažeidimo pobūdį, sudėtingumą, veikslių ar neveikimo įtaką ieškovo subjektyviam susiklosčiusios situacijos vertinimui bei momentą, nuo kurio bet koks vidutinis apdairiai ir rūpestingai savo teisių atžvilgiu besielgiantis asmuo analogiškoje situacijoje turėjo išsiaiškinti, jog jo teisė yra pažeista. Taip pat buvo būtina atsižvelgti į atsakovo asmenines savybes, jo veikslių ar neveikimo įtaką ieškovo subjektyviam susiklosčiusios situacijos vertinimui bei kitas šio klausimo sprendimui turinčias reikšmės aplinkybes.

Ieškininės senaties termino eigos sustabdymas ir nutraukimas buvo reglamentuotas 1964 metų CK 88 ir 89 straipsniuose.

Senojo CK 88 straipsnio pirmoje dalyje buvo įtvirtinta, jog ieškininės senaties termino eiga sustabdoma:

- 1) jeigu pareikšti ieškinį kliudė nepaprastas įvykis, kuriam tomis sąlygomis nebuvo galima užkirsti kelio (nenugalima jėga);
- 2) jeigu Lietuvos Respublikos Vyriausybė nustato, kad prievolių vykdymas atidedamas (moratoriumas);
- 3) jeigu ieškovas arba atsakovas tarnauja veikiančiame Lietuvos Respublikos krašto apsaugos dalinyje;
- 4) jeigu neveiksniam asmeniui nepaskirtas globėjas.

Šis aplinkybių, kurioms esant ieškinio senaties termino eiga būdavo sustabdoma, sąrašas buvo baigtinis.

1964 metų CK 88 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta, jog ieškininės senaties termino eiga sustabdoma ta sąlyga, jeigu šiame straipsnyje nurodytos aplinkybės atsirado arba tebebuvo paskutiniaisiais šešiais ieškininės senaties termino mėnesiais, o kai tas terminas trumpesnis negu šeši mėnesiai, - viso ieškininės senaties termino eigoje. Šiame straipsnyje taip pat buvo numatyta, jog nuo tos dienos, kurią pasibaigė aplinkybė, buvusi pagrindas ieškininei senačiai sustabdyti, senaties terminas eina toliau. Tokiu atveju likusi termino dalis prailginama iki šešių mėnesių, o jeigu ieškininės senaties terminas buvo trumpesnis negu šeši mėnesiai – iki viso ieškininės senaties termino.

1964 metų CK 89 straipsnyje buvo įtvirtinta, jog ieškininės senaties termino eigą nutraukia ieškinio pareiškimas nustatyta tvarka. Ši taisyklė turėjo išimtį – pareiškimas ieškinio, kuris teismo

paliktas nenagrinėtu, ieškininės senaties termino nenutraukdavo. Ieškininės senaties termino eiga taip pat būdavo nutraukiama jeigu įpareigotasis asmuo atlikdavo veiksmus, kurie liudijo, jog jis pripažįsta reikalavimą.

Po ieškininės senaties termino nutraukimo jo eiga prasidėdavo iš naujo, laikas praėjęs iki senaties nutraukimo, į naują terminą įskaitomas nebūdavo.

1964 metų CK 93 straipsnyje buvo nurodyta, kokiems reikalavimams ieškinio senatis netaikyta – ieškinio senatis *inter alia* buvo netaikoma reikalavimams, atsirandantiems dėl asmeninių neturtinių teisių pažeidimų, išskyrus moralinės žalos atlyginimą ir kitus įstatymų numatytus atvejus. Ši 1964 metų CK nuostata, atsižvelgiant į tai, jog šeimos teisinių santykių absoliučią daugumą sudarė asmeniniai neturtiniai santykiai³³, buvo sistemiškai suderinta su SŠK nuostata, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos ir santuokos santykių, ieškinio senatis netaikoma.

Šalių susitarimu pakeisti ieškininės senaties terminus ir jų skaičiavimo tvarką buvo draudžiama.

Taigi atsižvelgiant į tai, jog šeimos teisės reglamentuojamus santykius - asmeninius ir turtinius santykius, atsirandančius šeimoje tarp sutuoktinių, tarp tėvų ir vaikų bei kitų šeimos narių³⁴ – galiojant 1964 metų CK reguliavo atskiras – Santuokos ir šeimos kodeksas, jame ir buvo įtvirtinta pagrindinė taisyklė, jog reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, ieškinio senatis netaikoma. SŠK taip pat numatė ir kelias išimtis iš minėtos bendrosios taisyklės. Išimčių atvejais, senatis buvo taikoma vadovaujantis 1964 m. CK įtvirtintomis senaties terminų skaičiavimo taisyklėmis, kiek jos nebuvo pakeistos SŠK (žr. schemą Nr. 1).

4.2. Bendrosios ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimo nuostatos įsigaliojus 2000 m. Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui

Lietuvos Respublikoje įgyvendinant teisinę reformą, vykstant spartiems socialiniams pokyčiams, šeimos teisinių santykių reguliavimas taip pat patiria pokyčius. Civilinis kodeksas įsigaliojęs nuo 2001 m. liepos 1 d. daugelį civilinių santykių sureguliuo naujai. Didžiausios permainos jam įsigaliojus susijusios su šeimos santykių reguliavimu, nes iki tol Santuokos ir šeimos kodekso reguliuoti šeimos teisiniai santykiai pradėti reguliuoti Civiliniu kodeksu, o šeimos

³³ Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius. Mintis. 1985. P. 11.

³⁴ Santuokos ir šeimos kodekso 2 straipsnis // Žin., 1969, Nr. 21-186.

teisės normos tapo sudedamąja CK dalimi³⁵. Kartu pasikeitė ir ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas.

Naujojo CK 3.6 straipsnyje įtvirtinta skirtinga negu buvo įtvirtinta SŠK bendroji taisyklė dėl ieškinio senaties taikymo iš šeimos teisinių santykių kylantiems reikalavimams, numatanti, jog šiems reikalavimams ieškinio senatis taikoma.

Toki, iš esmės skirtingą, reglamentavimą greičiausiai lėmė siekis užtikrinti šeimos teisės reguliuojamų santykių stabilumą, nes asmeniniai neturtiniai šeimos teisės reguliuojami santykiai glaudžiai susiję ir su turtiniais santykiais, turtinio pobūdžio reikalavimais, be to, šeimos teisės reguliuojami santykiai nesiformuoja vakuume - šių santykių subjektai dalyvauja santykiuose su trečiaisiais asmenimis, sudarinėja su pastaraisiais sandorius ir pan., tad ir trečiųjų asmenų interesais svarbu užtikrinti civilinės apyvartos, susijusios su šeimos teisės reguliuojamų santykių subjektų dalyvavimu, stabilumą.

Be to šeimos teisės reguliuojami santykiai dažnai tiesiogiai įtakoja asmens socialinį statusą bei su juo susijusias asmeninio pobūdžio teises bei pareigas. Tad taikant ieškinio senatį reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisės reguliuojamų santykių, kartu užtikrinamas tam tikras asmens įgyto statuso stabilumas ir to statuso įgijimo pasekmėje atsiradusių santykių tęstinumas.

Naujajame CK įtvirtintas bendrasis ieškinio senaties terminas reikalavimams, tarp jų ir kylantiems iš šeimos teisinių santykių, pareikšti – dešimt metų. Šis terminas taikomas tuomet kai reikalavimams pareikšti CK ar kituose įstatymuose nenustatytas sutrumpintas ieškinio senaties terminas arba nėra numatyta, jog ieškinio senatis tam tikriems reikalavimams pareikšti apskritai netaikoma³⁶.

Ieškinio senaties terminas reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių pareikšti, paprastai yra apibrėžiamas metais, pavyzdžiui vienerių metų ieškinio senaties terminas kreiptis į teismą dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo; vienerių metų senaties terminas ieškiniui dėl sandorio, kurio sutuoktinis neturėjo teisės sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo, nuginčijimo pareikšti; vienerių metų ieškinio senaties terminas ieškiniui dėl dovanos grąžinimo jeigu nesudaroma santuoka kuomet buvo sudarytas viešas susitarimas tuoktis ir kt.

Kaip ir 1964 metų CK, naujajame CK taip pat įtvirtinta, jog reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas turi priimti nepriklausomai nuo to, ieškinio senaties terminas pasibaigęs ar ne (CK

---

³⁵ I. Kudinavičiūtė. Civilinio kodekso normų, susijusių su šeimos narių teisių apsauga, įgyvendinimo problemos // Jurisprudencija, 2002, T. 28(20). P. 137.

³⁶ 2002-12-20 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nutarimas Nr. 39 “Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje”.

1.126 str. 1 d.). Ieškinio senaties taikymo klausimas yra išsprendžiamas teisme sprendžiant ieškinį - senatį teismas taiko tik tuo atveju, jei ginčo šalis reikalauja.³⁷

Sprenddamas prašymą taikyti ieškinio senatį, teismas visų pirma turi išsiaiškinti ginčo šalių materialinių teisinių santykių pobūdį, taip pat tai, ar byloje pareikštam ieškovo reikalavimui taikoma senatis. Jeigu ieškinio senatis pareikštam reikalavimui taikoma, teismas turi nustatyti:

- 1) kokios trukmės ieškinio senaties terminą nustato įstatymas;
- 2) kada prasidėjo ieškinio senaties termino eiga;
- 3) ar ieškinio senaties termino eiga nebuvo sustabdyta, partęsta arba nutraukta;
- 4) jeigu ieškinio senaties terminas praleistas, ar nėra pagrindo jį atnaujinti.³⁸

CK 3.6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog ieškinio senaties terminų skaičiavimui, sustabdymui nutraukimui, atnaujinimui taikomos CK pirmosios knygos normos, kuriose įtvirtintos bendrosios ieškinio senatį reglamentuojančios nuostatos. Tačiau minėtomis normomis vadovaujamosi tiek, kiek CK trečiosios knygos normos nenustato kitokių taisyklių - CK pirmos knygos septinto skyriaus straipsniuose nustatytos ieškinio senatį reglamentuojančios normos bei ieškinio senatį reglamentuojančios CK trečiosios knygos normos tarpusavyje konkuruoja kaip bendrosios ir specialiosios teisės normos³⁹.

Pagal teisės doktriną, jei yra bendrų ir specialių teisės normų konkurencija, taikomos specialios teisės normos⁴⁰ (*lot. Lex specialis derogat lex generalis*), todėl sprendžiant ieškinio senaties taikymo iš šeimos teisinių santykių kylantiems reikalavimams klausimus, pirmenybė teikiama šiuos klausimus reglamentuojančioms CK trečiosios knygos, o ne bendrosioms ieškinio senatį reglamentuojančioms CK įtvirtintoms normoms.

4.2.1 Ieškinio senaties termino eigos pradžia reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių, pareikšti

Ieškinio senaties termino reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, skaičiavimui bendrosios CK 1 knygos 7 skyriuje įtvirtintos ieškinio senaties terminų skaičiavimą reglamentuojančios normos taikomos tiek, kiek kitokių taisyklių nenustato CK trečiosios knygos normos.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-05-22 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-347/2006.

³⁸ 2002-12-20 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nutarimas Nr. 39 "Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje".

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Lietuvos Konstitucinio Teismo 1996-02-28 nutarimas Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo // Žin., 1996, Nr. 20-537.

Bendroji ieškinio senaties termino eigos pradžios bylose, kylančiose iš šeimos teisiųjų santykių, nustatymo taisyklė įtvirtinta CK 1.127 straipsnio 1 dalyje, kurioje teigiama, jog ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Šiame straipsnyje taip pat įtvirtinta, jog teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Taigi naujajame CK, kaip ir 1964 m. CK bei SŠK įtvirtinta „suvokimo“ apie teisės pažeidimą taisyklė ieškinio senaties termino eigos pradžia nustatyti.

Ieškinio senaties eigos pradžios klausimas yra fakto klausimas⁴¹. Nustatant ieškinio senaties termino eigos pradžią, t.y. momentą, kai asmuo faktiškai suvokia, kad jo teisė arba įstatymo saugomas interesas yra pažeistas, būtina patikrinti, ar asmuo apie teisės pažeidimą sužinojo ne vėliau, nei toje situacijoje turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo⁴². Taigi naujajame CK, kaip ir 1964 metų CK bei SŠK, įtvirtinta „suvokimo“ (angl. *discovery rule*) taisyklė ieškinio senaties termino eigos pradžia nustatyti.

Paminėtina, jog atstovavimo pagal įstatymą atveju ieškinio senaties termino eiga prasideda nuo tos dienos, kada apie teisės pažeidimą sužinojo ar turėjo sužinoti atstovas pagal įstatymą, išskyrus atvejus, kai ieškinio senaties termino eiga prasidėjo iki aplinkybių, sudarančių pagrindą paskirti įstatymine atstovą, atsiradimo. Jeigu apie asmens teisės pažeidimą sužinojo jo atstovas, laikoma, kad apie teisės pažeidimą per protingą terminą, reikalingą turimomis informavimo priemonėmis susisiekti su atstovaujamoju, turėjo sužinoti ir pats atstovaujamas. Tokiu atveju ieškinio senaties termino eiga prasideda apie teisės pažeidimą sužinojus atstovaujamojam arba pasibaigus protingam terminui, per kurį jis apie teisės pažeidimą sužinoti turėjo.

Bendrajai „suvokimo“ (angl. *discovery rule*) taisykle ieškinio senaties termino eigos pradžia nustatyti vadovaujamosi, pavyzdžiui, CK 3.9 straipsnyje numatytu atveju. Šioje normoje įtvirtinta, jog tokiu atveju, kai santuoka nesudaroma, abi viešo susitarimo tuoktis šalys turi teisę reikalauti viena iš kitos grąžinti viską, ką viena yra gavusi iš kitos kaip dovaną ryšium su būsima santuoka, išskyrus atvejus, kai dovanos vertė neviršija vieno tūkstančio litų ir kai šalis, gavusi dovaną, mirė iki santuokos įregistravimo, ir santuoka nebuvo sudaryta dėl šalies kaltės. Tokiam reikalavimui pareikšti numatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas, o jo pradžia skaičiuojama nuo atsisakymo sudaryti santuoką pradžios, t.y. tos dienos, kai ieškovas sužinojo ar turėjo sužinoti, kad kita susitarimo tuoktis šalis atsisako sudaryti santuoką⁴³. Laikytina, jog sužinojusi apie atsisakymą sudaryti santuoką kita šalis sužino apie atsisakymą vykdyti šalių sudarytą sandorį, kas kartu reiškia šios šalies intereso pažeidimą.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2005.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2005.

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečios knygos komentaras. Vilnius. Justitia. 2002. P. 45.

Tokia pati ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklė numatyta ir CK 3.10 straipsnio 4 dalyje, kurioje įtvirtinta, jog reikalavimą atlyginti nuostolius, patirtus dėl susitarimo tuoktis neįvykdymo šalis gali pareikšti per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo atsisakymo sudaryti santuoką dienos – laikytina, jog šalis, sužinojusi apie atsisakymą vykdyti sandorį dėl santuokos sudarymo, kartu sužino ir apie savo intereso, kylančio iš minėto sandorio, pažeidimą.

Bendrajai ieškinio senaties termino eigos pradžios taisykle taip pat vadovaujamosi nustatant vienerių metų ieškinio senaties termino eigos pradžią reikalavimui pripažinti negaliojančiu sandorį, kurį vienas sutuoktinis sudarė neturėdamas teisės tokio sandorio sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo, pareikšti. Ieškinio senaties terminas šiuo atveju prasideda nuo tos dienos, kurią ieškinį reiškiantis sutuoktinis sužinojo arba turėjo sužinoti apie tokį sandorį (CK 3.34 str.).

Vienerių metų ieškinio senatis taikoma reikalavimui nuginkčyti sandorį, sudarytą be kito sutuoktinio sutikimo ir vėliau jo nepatvirtintą (CK 3.96 str.). Senaties terminas šiuo atveju taip skaičiuojamas nuo tos dienos, kai reikalavimą dėl sandorio nuginkčijimo teikiantis sutuoktinis sužinojo apie tokį sandorį.

CK 3.152 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreiptis į teismą dėl tėvystės (motinystės) nuginkčijimo galima per vienerius metus. Šio straipsnio 1 dalyje numatyti du ieškinio senaties pradžios skaičiavimo momentai: 1) kada asmuo, kuris kreipiasi į teismą, sužinojo apie ginčijamus duomenis, įrašytus vaiko gimimo įrašė; 2) paaiškėjo aplinkybių, duodančių pagrindą teigti, kad duomenys neatitinka tikrovės.

Pirmuoju atveju vienerių metų termino eiga prasideda nuo sužinojimo apie subjektyvinės tėvystės (motinystės) teisės pažeidimą. Subjektyvinė tėvystės (motinystės) teisė pažeidžiama įrašu. Taigi vienerių metų termino eiga prasideda nuo sužinojimo apie subjektyvinės tėvystės (motinystės) teisės pažeidimą.

Antruoju atveju senaties termino skaičiavimo pradžia yra diena, kai asmeniui, kuris kreipėsi į teismą, paaiškėjo aplinkybės, leidžiančios teigti, kad duomenys neatitinka tikrovės (pavyzdžiui, gautas dokumentas, kad jo tėvystė nėra pagrįsta kraujo giminyste ir kt.). Duomenų neatitinkančių tikrovės paaiškėjimo momentas kartu laikytinas momentu, kada asmuo sužino apie savo subjektyvinės teisės pažeidimą ir įgyja teisę kreiptis į teismą dėl priverstinio šios teisės gynimo.

Lyginant su SŠK, naujasis CK senaties terminą reikalavimui dėl tėvystės nuginkčijimo, reglamentavo žymiai racionaliau, nustatydamas dvi, o ne vieną kaip buvo įtvirtinta SŠK, taisykles šio termino eigos pradžia nustatyti.

Siekiant nustatyti ieškinių senaties kreiptis į teismą dėl tėvystės nuginkėjimo termino pradžią yra būtina įvertinti visas bylai reikšmingas faktines aplinkybes bei atsižvelgti į tėvystės nuginkėjimo instituto paskirtį. Pažymėtina, kad CK 3.140 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta teisinė tėvystės prezumpcija, pagal kurią, jei vaiką pagimdė motina, kuri yra susituokusi, nors vaikas pradėtas iki santuokos, kaip vaiko tėvas gimimo įrašė įrašomas vaiko motinos sutuoktinis. Šia prezumpcija siekiama užtikrinti teisinį šeimos teisinių santykių tikrumą ir saugumą.⁴⁴

Tėvystės nuginkėjimas yra susijęs su labai svarbiomis vaiko ir tėvo tarpusavio asmeninėmis ir turtinėmis teisėmis ir pareigomis, taip pat apima ir įstatymo nereguliuojamus asmeninio pobūdžio psichologinius, socialinius vaiko ir tėvo santykius. Lietuvos Aukščiausias Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2007 yra pažymėjęs, kad šio klausimo sprendimas negali būti redukuojamas iki biologinės tikrovės konstatavimo, t. y. egzistuoja ar ne kraujo ryšys tarp tėvo ir vaiko. Bylose dėl tėvystės nuginkėjimo būtina vadovautis tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje įtvirtintu prioritetingu vaiko teisių apsaugos ir gynimo principu, pagal kurį imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, jo teisėmis ir interesais, svarbiausia yra tai, kad kiekvienas atliekamas veiksmas ar priimamas sprendimas atitiktų vaiko interesus (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalis, CK 3.3 straipsnis, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punktas). Taigi kaip ir kiekvienas klausimas, susijęs su vaiko teisėmis ir interesais, senaties termino kreiptis į teismą dėl tėvystės nuginkėjimo klausimas turi būti sprendžiamas prioritetiškai atsižvelgiant į vaiko interesus - būtina įvertinti, ar galimas tėvystės nuginkėjimas konkrečiu atveju nepažeis vaiko interesų. Tėvystės nuginkėjimo instituto paskirtis, minėta, nėra tik biologinės tiesos konstatavimas, todėl, sprendžiant dėl tėvystės nuginkėjimo, taip pat turi būti siekiama užtikrinti, kad vaikas neliktų be tėvo, t. y. tėvystės nuginkėjimas turėtų būti taikomas, siekiant nustatyti tikrąją vaiko kilmę (CK 3.146 straipsnio 2 dalis). Be to, iškilus biologinės ir faktinės tėvystės santykio problemai, turėtų būti atsižvelgiama į visus pirmiau nurodytus kriterijus ir priimamas vaiko interesus labiau atitinkantis sprendimas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2007 taip konstatavo, jog „<...>teismai pagrįstai ieškinių senaties termino momento nelaike DNR laboratorijos specialisto išvados gavimo dienos, o ieškinių senaties termino taikymą vertino visų byloje nustatytų aplinkybių kontekste, pažymėdami, kad ieškovo pasyvumas dėl tėvystės santykių su vaiku turėjo lemiamą reikšmę, nustatant ieškinių senaties termino pradžią. Pažymėtina, kad byloje nėra nustatyta, jog ieškovo kreipimasis dėl specialisto išvados būtų buvęs nulemtas kitų aplinkybių nei ieškovo abejonų, ar jis yra tikrasis vaiko tėvas, kurių jis visuomet turėjo, kad DNR išvados

---

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2007.

gavimą būtų galima laikyti ieškinio senaties termino pradžia. Dėl to laikytina, kad dvylika metų ieškovas, visą laiką turėdamas abejonių dėl savo tėvystės vaiko, kurio gimimo įrašė jis įrašytas tėvu, atžvilgiu, nesiėmė priemonių ginti savo subjektinės tėvystės teisės. Taigi, įvertinus per dvyliką metų susiformavusius vaiko ir tėvo santykius, vaiko amžių, ieškovo elgesį, konstatuotina, kad tėvystės nuginkėjimas neatitiktų vaiko interesų. Be to, nagrinėjamoje byloje, jei būtų sprendžiama dėl tėvystės nuginkėjimo, vaikui kiltų grėsmė likti be tėvo ir netekti iš ieškovo gaunamo išlaikymo, nes biologinio tėvo nustatymas yra visai neaiškus.“

Įdomu pastebėti, kad 2000 metų CK 3.151 str. 3 d. įtvirtinta, jog pareikšti ieškinį dėl tėvystės nuginkėjimo vyrui, kuris yra miręs, gali jo įpėdiniai, jeigu asmuo, įrašytas kaip vaiko tėvas mirė nepasibaigus aukščiau minėtam CK 3.152 straipsnyje įtvirtintam vienerių metų ieškinio senaties terminui. Taigi vyrui, kuris įrašytas kaip vaiko tėvas, mirus, teisė pareikšti ieškinį dėl mirusio vyro tėvystės nuginkėjimo suteikiama ir jo įpėdinimas. Tačiau šia teise įpėdiniai gali pasinaudoti tik tuo atveju, jeigu nėra pasibaigęs ieškinio senaties terminas, įstatymo nustatytas kreiptis į teismą mirusiajam, kol šis buvo gyvas. Taigi įpėdiniai gali kreiptis į teismą per tą laiką, kuris buvo likęs mirusiajam tėvystei nuginkėti. Todėl nagrinėdamas bylą tokiu atveju teismas turi išsiaiškinti, kada mirusiajam tapo žinoma, kad jis nurodytas vaiko gimimo įrašė kaip tėvas, arba kada mirusiajam tapo aišku, jog jis nėra biologinis vaiko tėvas. Jeigu jis mirė praleidęs ieškinio senaties terminą, atsakovui reikalaujant, būtų pagrindas ieškinį atmesti.

Be bendrosios „suvokimo“ apie teisės pažeidimą taisyklės, CK trečiojoje knygoje yra numatyta ir specialių ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklių, reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, pareikšti.

Pavyzdžiui, pagal CK 3.22 straipsnio 4 dalį, tokiu atveju kai teismas savo sprendimu prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką pripažįsta nepagrįstu, tai norintys tuoktis asmenys, o po santuokos sudarymo – sutuoktiniai turi teisę per vienerius metus nuo tokio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos reikalauti tiesioginių nuostolių atlyginimo iš prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką padavusio asmens, išskyrus atvejus, kai prašymą buvo padavę vieno iš sutuoktinių tėvai ar prokuroras.

CK 3.152 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta specialioji ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklė, pagal kurią tokiu atveju, kai asmenys, įrašyti kaip vaiko motina ar tėvas, apie įrašymą jais sužino būdami nepilnamečiai, vienerių metų terminas ieškiniui dėl tėvystės (motinystės) nuginkėjimo skaičiuojamas nuo tos dienos, kai jie sulaukė pilnametystės arba tapo veiksniais.

Kalbant apie teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginkėjimo, įdomu pastebėti, jog lyginant su SŠK 59 str., naujasis CK įtvirtino galimybę ieškinį dėl tėvystės (motinystės)

nuginčijimo pareikšti ir neveiksnių ar ribotai veikusių motina ar tėvu įrašytų asmenų globėjams ar rūpintojams. Kiekvienu iš tokių atvejų, reikia patikrinti, ar asmuo yra neveiksnus ar ribotai veiksnus ir ar jam CK XVII skyriuje nustatyta tvarka įsteigta globa ar rūpyba. Globėjai ar rūpintojai gali pareikšti reikalavimus dėl tėvystės nuginčijimo tik kai jų globotiniai ar rūpintojai vaiko gimimo įrašė nurodyti kaip tėvai, tačiau negali jų pareikšti, kai šie nėra įrašyti kaip tėvai, bet tokiais save laiko. Tokiu atveju ieškinius gali pareikšti patys buvę globotiniai ar rūpintiniai, atgavę visišką veiksnumą ir visiškai suprantantys savo veiksmų esmę.⁴⁵ Tuo tarpu vadovaujantis SŠK 59 straipsniu, teisę ginčyti tėvystę (motinystę) turėjo tik asmuo, įrašytas vaiko tėvu arba motina. Kitiems asmenims tokia teisė įstatymų nebuvo suteikta.⁴⁶

CK 3.42 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog sutuoktinis, kuris sudarė santuoką neturėdamas aštuoniolikos metų, gali reikalauti pripažinti santuoką negaliojančia per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo pilnamestystės dienos. Kiti asmenys – nepilnamečio sutuoktinis, jo tėvai, globėjai, rūpintojai, valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos, prokuroras (CK 3.38 str. 2 d.) – reikalauti pripažinti santuoką negaliojančia tuo pagrindu, jog nesilaikyta reikalavimų dėl santuokinio amžiaus, gali kol nepilnamestis nėra sulaukęs aštuoniolikos metų.

CK 3.42 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog reikalauti santuoką pripažinti negaliojančia, sudarytą neišreiškus tikrosios valios, galima per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo aplinkybių, sudarančių pagrindą santuoką pripažinti negaliojančia, išnykimo arba paaiškėjimo dienos.

Taigi asmenys, turintys teisę ginčyti santuoką, sudarytą vienam ar abiem sutuoktiniams neišreiškus tikrosios savo valios – santuoką sudarius esant bet kokiam grasinimui, prievartai, apgaulei ar kitokiems valios trūkumams, susituokus negalint suprasti savo veiksmų prasmės ir jų valdyti, vienam iš susituokusiųjų nepranešus kitam sergant venerine liga arba AIDS – gali tokį reikalavimą pareikšti per vienerių metų ieškinio senaties terminą, pradedamą skaičiuoti nuo tos dienos, kai išnyko ar paaiškėjo aplinkybės, paveikusios tikrąją asmens valią. Pavyzdžiui, jeigu ieškinį reiškia sutuoktinis, prieš kurį vartota prievarta, vienerių metų terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai ją vartoti nustota, t.y. kai sutuoktinis galėjo laisvai, savarankiškai išreikšti savo valią ir ją įgyvendinti.

Ieškinio senaties terminas pareikšti reikalavimą dėl santuokos pripažinimo negaliojančia taip pat gali būti skaičiuojamas pagal bendrąją šio termino eigos pradžios nustatymo taisyklę, pavyzdžiui, sutuoktinis, sužinojęs apie kito sutuoktinio nevaisingumą, venerinę ligą ir pan., gali

⁴⁵ LR CK trečiosios knygos komentaras. Vilnius. Justitia. 2002. P. 293.

⁴⁶ Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius. Mintis. 1985. P. 78.

reikšti ieškinį dėl santuokos pripažinimo negaliojančia per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo dienos, kai sužinojo apie aplinkybes, kurių egzistavimas sudaro pagrindą jo teisės bei teisėtus interesus laikyti pažeistais.

CK 3.42 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog reikalauti pripažinti fiktyvią santuoką negaliojančia galima per vienerius metus nuo tokios santuokos sudarymo dienos. Tačiau įvertinant viešojo intereso apsaugos užtikrinimo galimybes, kurios šiuo atveju dėl asmeninių santykių uždarumo yra gerokai siauresnės, sudėtingiau išaiškinti fiktyvia santuoka suponuojamo viešojo intereso pažeidimą, tam reikia daugiau laiko, tad prokuroras turi teisę pareikšti tokį ieškinį per penkerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo santuokos sudarymo.

CK 3.129 straipsnyje įtvirtinta, jog reikalavimams dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, padalijimo taikomas penkerių metų ieškinio senaties terminas, skaičiuojamas nuo to momento, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium. Šiame straipsnyje vartojamas terminas „gyvenimas skyrium“ suprantamas plačiai – jis reiškia faktinį sutuoktinių gyvenimą atskirai ir nesutampa su terminu „separacija“ (teismo patvirtintu gyvenimu skyrium)⁴⁷. Pastebėtina, jog SŠK išvis nenumatė senaties termino neišsituokusių sutuoktinių turto dalyboms.

CK 3.129 str. įtvirtintas penkerių metų ieškinio senaties terminas netaikytinas reikalavimui dėl nekilnojamųjų daiktų, kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimo. Ši nuostata grindžiama tuo, jog nekilnojamasis turtas viešame registre yra nurodomas kaip bendroji jungtinė nuosavybė, todėl vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo negali juo disponuoti ir pažeisti kito sutuoktinio teisių. Priešingai negu SŠK, 2000 m. CK nenumato senaties termino reikalavimams dėl išsituokusių sutuoktinių turto, kuris yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, padalijimo. Šią situaciją galima paaiškinti tuo, jog įsigaliojus naujajam CK visi sutuoktinių bendro padalijimo klausimai turi būti išsprendžiami nutraukiant santuoką (CK 3.59 str.). tuo tarpu galiojant SŠK, nutraukinat santuoką bendro sutuoktinių turto padalijimo klausimai galėjo likti neišspręsti, todėl būtinybė juos spręsti galėjo iškilti praėjus kuriam laikui po santuokos nutraukimo.

Apibendrinant tai, kas aukščiau išdėstyta, galima teigti, jog ieškinio senaties terminas reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, t.y. nuo tos dienos, kada asmuo sužino apie savo pažeistą teisę ar įstatymo saugomą interesą – tai bendroji taisyklė. Atskiriems reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių,

---

⁴⁷ LR civilinio kodekso trečios knygos komentaras. Vilnius. Justitia. 2002. P. 250.

pareikšti CK trečiojoje knygoje numatytos šios specialios ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklės:

- Teismo sprendimo įsiteisėjimo diena (CK 3.22 str. 4 d.);
- Pilnametystės ar visiško veiksnumo įgijimo diena (CK 3.42 str. 1d., 3.152 str. 3 d.);
- Tam tikrų aplinkybių išnykimo momentas (CK 3.42 str. 2 d.);
- Santuokos sudarymo diena (CK 3.42 str. 3 d.);
- Gyvenimo skyrium pradžia (CK 3.129 str.).

Įsigaliojus 2000 metų Civiliniam kodeksui principinė nuostata dėl ieškinio senaties termino eigos pradžios nustatymo, lyginant su SŠK, išliko ta pati, t.y. vadovaujamosi ta pačia nuostata, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių taikomos senaties pradžia – momentas, nuo kurio asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti, jog jo subjektinės teisės yra pažeistos („suvokimo“ taisyklės), o atskiriems reikalavimams pareikšti tiek SŠK, tiek naujasis CK numato specialius ieškinio senaties termino eigos pradžios kriterijus.

Specialių ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklių nustatymas sudaro pagrindą racionaliam asmens teisių įgyvendinimui kuomet reikalavimą apginti tam tikras teises asmuo gali reikšti egzistuojant objektyvioms gyvenimo aplinkybėms nepriklausomai nuo subjektyvaus tų aplinkybių vertinimo. Šeimos teisės reguliuojami santykiai nesiformuoja vakuume, jie visą laiką įtakoja ir trečiųjų, tame santykyje tiesiogiai nedalyvaujančių subjektų bei galiausiai valstybės interesus, pvz., nuginčijus tėvystę, be to, jog betarpiškai įtakojama vaiko teisė žinoti savo tėvus, valstybei gali tekti pareiga rūpintis vaiko išlaikymu. Taigi tam tikrais atvejais objektyvių kriterijų ieškinio senaties termino eigos pradžia nustatyti įtvirtinimas užtikrina stabilių tiek tarpasmeninių individų tiek individų santykio su valstybe egzistavimą, nepriklausomai nuo subjektyvaus suinteresuotų asmenų objektyviai egzistuojančių faktų vertinimo.

4.2.2. Ieškinio senaties šeimos teisėje skaičiavimas

Ieškinio senaties tam tikriems reikalavimams pareikšti taikymas priklauso nuo to, kada prasidėjo ieškinio senaties termino eiga, kokios trukmės ieškinio senaties terminas tuo metu buvo nustatytas pagal galiojančius įstatymus ir kokios trukmės ieškinio senaties terminą nustatė 2000 metų CK. Pasikeitus ieškinio senaties teisiniam reguliavimui, ieškinio senaties terminai skaičiuojami ir ieškinio senatis taikoma laikantis šių pagrindinių taisyklių:

– jeigu ieškinio senaties terminų eiga prasidėjo įsigaliojus 2000 metų CK, taikomi 2000 metų CK nustatyti ieškinio senaties terminai;

– jeigu anksčiau galiojusiuose įstatymuose nustatyti ieškinio senaties terminai prasidėjo ir nepasibaigė iki 2000 metų CK įsigaliojimo, taikomi 2000 metų CK nustatyti ieškinio senaties terminai, jeigu jie yra ilgesni arba tokios pačios trukmės; šiuo atveju iki 2000 metų CK įsigaliojimo praėjusi ieškinio senaties termino dalis įskaitoma į 2000 metų CK nustatytą ieškinio senaties terminą;

– jei 2000 metų CK nustatyti trumpesni ieškinio senaties terminai, lyginant su anksčiau galiojusiais, taikomi trumpesni ieškinio senaties terminai, tačiau jiems skaičiuoti taikoma kita bendroji taisyklė – trumpesnis terminas pradedamas skaičiuoti nuo 2001 m. liepos 1 d. ir į jį neįskaitoma ieškinio senaties termino dalis, praėjusi iki 2000 metų CK įsigaliojimo;

– jeigu 2000 metų CK nustato senaties terminą reikalavimams, kuriems senatis pagal SŠK nebuvo taikoma, tai tokio termino eiga prasideda 2000 m. CK įsigaliojimo dieną arba dieną, su kuria įstatymai sieja ieškinio senaties termino eigos pradžią konkrečiam reikalavimui pareikšti;

– jeigu SŠK nustatė ieškinio senaties terminus tam tikriems reikalavimams pareikšti, o 2000 metų CK numato, jog tokiems reikalavimams ieškinio senatis netaikoma, tai ieškinio senatis netaikoma pareikšti reikalavimams, kuriems anksčiau nustatyti ieškinio senaties terminai nepasibaigė iki 2000 metų CK įsigaliojimo.

Jeigu ieškinio senaties termino eiga pagal SŠK ar kitus įstatymus tam tikriems reikalavimams pareikšti prasidėjo iki 2001 m. liepos 1 d., tai ieškinio senaties terminų eigos pradžia nustatyti 2000 metų CK taisyklės negali būti taikomos, nes turi būti taikomos tos normos, kurios galiojo ieškinio senaties termino eigos pradžios momentu.

Jeigu ieškinio senaties termino eiga tam tikriems reikalavimams teisme pareikšti prasidėjo iki 2001 m. liepos 1 d., 2000 metų CK numatyti nauji ieškinio senaties terminų sustabdymo pagrindai arba naujos ieškinio senaties termino eigos nutraukimo taisyklės turi būti taikomi tik tais atvejais, kai ieškinio senaties terminas, įsigaliojus 2000 metų CK, dar nebuvo pasibaigęs ir 2000 metų CK numatytos naujos aplinkybės, sudarančios pagrindą ieškinio senaties terminą sustabdyti, arba aplinkybės, sudarančios ieškinio senaties termino eigos nutraukimo pagrindą, atsirado įsigaliojus 2000 metų CK (2000 metų Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalis). Jeigu tokios aplinkybės atsirado iki 2000 metų CK įsigaliojimo, bet egzistavo ir po 2001 m. liepos 1 d., tai 2000 metų CK numatyti nauji ieškinio senaties terminų sustabdymo pagrindai arba naujos ieškinio senaties termino eigos nutraukimo taisyklės taikomi tik nuo 2001 m. liepos 1 d.

Pavyzdžiui, galima tokia praktinė situacija: šalių santuoka nutraukta 1995 metais, o 2002 metais keliamas reikalavimas dėl sutuoktinių turto padalijimo. Pagal kokias taisykles minėtam reikalavimui taikytina ieškinio senatis ir kaip dalintinas buvusių sutuoktinių turtas?

Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo (Žin., 2000, Nr. 74-2262) 4 straipsnyje numatyta, kad naujojo CK nuostatos taikomos teisėms ir pareigoms, atsiradusioms iki 2001 m. liepos 1 d., jei tos teisės įgyvendinamos jam įsigaliojus. To paties įstatymo 19 str. 2 d. numatyta, kad, esant šeimos santykiams, atsiradusiems iki 2000 metų CK įsigaliojimo, naujasis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms, kurios atsiradusios jam įsigaliojus, bei iš šių teisių ir pareigų atsirandančioms pasekmėms.

Iki naujojo CK įsigaliojimo nutraukus santuoką, pagal tuo metu galiojusį SŠK 23 straipsnį, atsirado sutuoktinių teisė reikalauti padalyti turtą, esantį jų bendrąja jungtine nuosavybe. Jeigu turtas liko nepadalintas ir sutuoktiniai nori šią teisę įgyvendinti po naujojo CK įsigaliojimo, turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, turėtų būti padalijamas vadovaujantis naujojo CK trečiosios knygos normomis.

CK 3.116 str. numatyta, jog vieno sutuoktinio ar jų kreditorių reikalavimu turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, gali būti padalytas sutuoktiniams jų susitarimu arba teismo sprendimu tiek susituokusiems, tiek santuoką nutraukusiems ar pradėjusiems gyventi skyrium.

CK 3.129 str. numatyta, kad sutuoktinių ar kreditorių reikalavimams dėl turto, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, padalijimo, taikomas penkerių metų ieškinio senaties terminas, kuris skaičiuojamas nuo tos dienos, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium.

Kadangi CK trečiojoje knygoje nėra įtvirtinta specialių normų dėl senaties taikymo nekilnojamojo turto padalijimui tarp skyrium gyvenančių sutuoktinių, šiems reikalavimams taikytinas bendrasis ieškinio senaties terminas, t.y. 10 metų (CK 1.125 str.).

Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo (Žin., 2000, Nr. 74-2262) 10 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog naujojo CK nustatyti ieškinio senaties terminai taikomi, jeigu reikalavimams pareikšti ieškinio senaties terminai, numatyti pagal galiojusius įstatymus, nepasibaigė iki kodeksui įsigaliojant.

Anksčiau galiojęs įstatymas, t.y. SŠK, reikalavimui padalyti turtą, kuris yra bendroji jungtinė ištuoktų sutuoktinių nuosavybė, nustatė trejų metų ieškinio senaties terminą. Šis terminas buvo skaičiuojamas nuo tos dienos, kai buvęs sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą.

Naujajame CK numatyta, kad ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl kilnojamojo turto padalijimo pradėdamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium.

Ieškinio senaties termino eigos pradžia – fakto klausimas, tad tai, šiuo atveju ieškinio senaties terminas reikalavimui dėl sutuoktinių turto padalijimo prasidėjo nuo tada, kai jie pradėjo gyventi skyrium ar nuo tada, kai buvęs sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą, kilus ginčui, būtų įrodinėjimo dalykas.

Bet kokių atveju reikalavimui dėl kilnojamojo turto padalijimo taikytinas penkerių metų ieškinio senaties terminas, o reikalavimui dėl nekilnojamojo turto padalijimo – dešimties metų ieškinio senaties terminas, nes jie yra ilgesni už SŠK numatytą trejų metų ieškinio senaties terminą. Senaties terminas, praėjęs iki naujojo CK įsigaliojimo, įskaitytinas į atitinkamai penkerių ir dešimties metų senaties terminus, o turtas dalintinas vadovaujantis naujojo CK normomis.

4.2.3. Ieškinio senaties šeimos teisėje sustabdymas, nutraukimas ir atnaujinimas

Ieškinio senaties termino sustabdymas. Gali būti įvairių objektyvių priežasčių ir aplinkybių, dėl kurių asmuo negali pareikšti ieškinio, taigi ir ginti savo pažeistų teisių nors apie jų pažeidimą ir žino. Jei tos aplinkybės priklauso išvardytosioms Civiliniame kodekse – kol jos egzistuoja, ieškinio senaties terminai turėtų būti sustabdomi. Tai galima padaryti tokiais atvejais (CK 1.129 str.):

- 1) jeigu pareikšti ieškinį kliudė nepaprastas įvykis, kuriam tomis sąlygomis nebuvo galima užkirsti kelio (nenugalima jėga);
- 2) jeigu Vyriausybė nustato, kad prievolių vykdymas atidedamas (moratoriumas);
- 3) jeigu ieškovas arba atsakovas tarnauja Lietuvos Respublikos krašto apsaugos dalinyje, kuriame paskelbta karinė padėtis;
- 4) jeigu neveiksniam ar ribotai veiksniam asmeniui nepaskirtas globėjas ar rūpintojas;
- 5) jeigu prievolės šalys yra sutuoktiniai;
- 6) jeigu prievolės šalys yra globėjas ir globotinis, rūpintojas ir rūpintinis;
- 7) jeigu prievolės šalys yra tėvai ir nepilnamečiai vaikai;
- 8) jeigu sustabdomas įstatymo ar kito teisės akto, reglamentuojančio ginčo santykius, veikimas.

Atsiradus minėtoms aplinkybėms, ieškinio senaties terminai automatiškai nestabdomi – aplinkybės turi egzistuoti ne mažiau kaip šeši mėnesius.⁴⁸

Kai ieškinio senaties terminas yra trumpesnis negu šeši mėnesiai, jis sustabdomas tik tuo atveju, jeigu aplinkybės, sudarančios pagrindą šį terminą sustabdyti, egzistavo visą ieškinio senaties laiką.

Nuo tos dienos, kurią išnyko aplinkybė, kuri buvo pagrindas ieškinio senaties terminą sustabdyti, senaties terminas tęsiasi toliau. Šiuo atveju likusi termino dalis pailginama iki šešių mėnesių, o jeigu ieškinio senaties terminas buvo trumpesnis negu šeši mėnesiai, - iki viso ieškinio senaties termino.⁴⁹

Naujasis CK lyginant su 1964 metų CK numato daugiau aplinkybių, kurioms esant sustabdomas ieškinio senaties terminas. 1964 metų CK nenumatė, jog ieškinio senatis sustabdoma, jeigu prievolės šalys yra sutuoktiniai, globėjas ir globotinis, rūpintojas ir rūpintinis, tėvai ir nepilnamečiai vaikai (CK 1.129 str. 1 d. 5-8 p.).

Minėti ieškinio senaties termino sustabdymo pagrindai išskirtiniai subjektų sudėtimi – visi jie patenka į šeimos teisės normų reguliuojamų santykių sritį. Paaiškinti, kodėl SŠK ar 1964 metų CK nenumatė šių ieškinio senaties termino sustabdymo pagrindų galima tuo, jog galiojant SŠK pagal bendrąją taisyklę, reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, ieškinio senatis iš viso nebuvo taikoma, tad nebuvo pagrindo nustatyti papildomų šio termino sustabdymo pagrindų.

Keletas 2000 m. CK naujai numatytų ieškinio senaties termino sustabdymo pagrindų yra susiję su šeimos teisės reguliuojamais teisiniais santykiais, šių santykių dalyviais, todėl juos aptarsiu išsamiau:

- Ieškinio senaties terminas sustabdomas jeigu prievolės šalys yra sutuoktiniai (LR CK 1.129 str. 1 d. 5 p.). Ši ieškinio senaties termino sustabdymo aplinkybė numatyta dėl to, jog artimi šalių santykiai vienam sutuoktiniui trukdo pareikšti ieškinį kitam sutuoktiniui dėl prievolės vykdymo. Kad nutraukus santuoką būtų sudaryta galimybė buvusiam sutuoktiniui ginti savo pažeistas teises pareiškiant ieškinį dėl prievolės, atsiradusios santuokos metu, vykdymo, ir nustatoma minėta ieškinio senaties termino sustabdymo galimybė.⁵⁰

⁴⁸ <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3df4965dd8597?vbanga2=5439379a5f7a76840cc8180f7f9fa270> prisijungimo laikas 2007-08-18

⁴⁹ L. V. Papirtis, E. Baranauskas, J. Kiršienė ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. 2 tomas. Vilnius. 2005. P. 75.

⁵⁰ LR CK komentaras. Pirmoji knyga. *Bendrosios nuostatos*. Vilnius. Justitia. 2001. P. 260.

- Ieškinio senaties terminas sustabdomas, jeigu prievolės šalys yra globėjas ir globotinis, rūpintojas ir rūpintinis (LR CK 1.129 str. 1 d. 6 p.). Ši ieškinio senaties termino sustabdymo aplinkybė numatyta dėl to, jog globotinis neturi galimybių ginti globėjo veiksmais (neveikimu) pažeistų savo teisių, o globėjas neturi galimybių ginti globotinio veiksmais (neveikimu) pažeistų savo teisių kol tarp jų yra globos santykiai, nes būtent globėjas turėtų atstovauti globotiniui ginant šio teises. Taigi susidarytų padėtis, kad jis atstovautų abiem prievolės šalims, o tai neleidžiama. Tik paskyrus kitą globėją ar globotiniui tapus veiksniui, jis įgyja realią galimybę ginti buvusio globėjo pažeistas teises. Tokia pati padėtis yra ir tuo atveju, kai prievolės šalys yra rūpintojas ir rūpintinis.⁵¹
- Ieškinio senaties terminas sustabdomas, jeigu prievolės šalys yra tėvai ir nepilnamečiai vaikai (LR CK 1.129 str. 1 d. 7 p.). Ši ieškinio senaties termino sustabdymo aplinkybė numatyta dėl to, jog tėvai, pagal įstatymus, atstovauja savo nepilnamečiams vaikams. Nenumačius šios ieškinio senaties termino sustabdymo aplinkybės, susidarytų tokia pati padėtis, kaip jau aptartu atveju, kai prievolės šalys yra globėjas ir globotinis, rūpintojas ir rūpintinis.⁵²

Specialių ieškinio senaties sustabdymo pagrindų reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, CK trečiojoje knygoje nėra numatyta. Matyt tam nėra pagrindo ir būtinybės, nes CK 1 knygos VII skyriuje numatyti ieškinio senaties sustabdymo pagrindai yra pakankami užtikrinti šeimos teisės normų reguliuojamų santykių dalyvių teisių ir interesų apsaugą bei tinkamą jų įgyvendinimą numatant senaties terminų sustabdymo galimybę kai prievolės šalys yra šeimos teisės reguliuojamų santykių dalyviai – sutuoktiniai, tėvai ir vaikai, globėjai ir globotiniai, rūpintojai ir rūpintiniai.

Ieškinio senaties termino nutraukimas. Ieškinio senaties nutraukimas taikomas tuomet, kai asmuo, kuriam reikštiniai tam tikri reikalavimai, atlieka veiksmus, duodančius pagrindą manyti, jog tokio reikalavimo reikšti nereiks, nes savo išipareigojimą jis įvykdys geruoju, t.y. nepriverstine tvarka. Skirtingai nuo ieškinio senaties termino sustabdymo, ieškinio senaties termino nutraukimo atveju, galimas ieškinys nėra reiškiamas ne todėl, jog tam trukdo objektyvios priežastys, bet todėl, jog galimas atsakovas veikia taip, jog nelieka abejonės dėl jo išipareigojimo įvykdymo. Atsižvelgiant į tai, siekiant galimą ieškovą apsaugoti nuo nesąžiningų atsakovo veiksmų, kuriais jis klaidina kitą prievolės šalį dėl tariamo geranoriško prievolės įvykdymo, teisės normos įtvirtina

⁵¹ LR CK komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius. Justitia. 2001. P. 260.

⁵² Ten pat.

ieškinio senaties termino nutraukimo galimybę. Ieškinio senatį taip pat nutraukia veiksmai, kuriais prievolės šalis imasi realizuoti savo pažeistos teisės gynimą.

Ieškinio senaties termino eigą nutraukia ieškinio pareiškimas įstatymų nustatyta tvarka, taip pat skolininko atlikti veiksmai, kurie liudija, kad jis pripažįsta prievolę (LR CK 1.130 str. 1,2 d.). Skolininko neveikimas negali sukelti ieškinio senaties nutraukimo padarinių.

Ieškinio senaties termino nutraukimas siejamas su bylos iškėlimu teisme bei tinkamu teisės kreiptis į teismą realizavimu⁵³. Ieškinio, kurį teismas paliko nenagrinėtą, pareiškimas ieškinio senaties termino nenutraukia, jeigu pareiškimas buvo paliktas nenagrinėtas dėl ieškovo kaltės, pvz., kai ieškovas, kreipęsis į teismą, gavęs šaukimą, bet neprašęs nagrinėti bylos jam nesant ir iki teismo posėdžio pradžios nepateikęs dokumentų, pateisinančių savo neatvykimą į teismą, neatvyko į teismo posėdį.

Ieškinio senaties terminas taip pat nenutraukiamas, jeigu buvo atsisakyta priimti ieškinio pareiškimą arba ieškovas ieškinio atsisakė⁵⁴. Pavyzdžiui, pareiškus ieškinį ieškinio senaties terminas nenutrūksta, jeigu ieškinio pareiškimas gražinamas, nes nepašalinti jo trūkumai. Ieškovo pareikštas ieškinio atsisakymas reiškia, kad jis atsisako ginti savo pažeistas teises, nes teismui priėmus ieškovo pareikštą ieškinio atsisakymą, byla nutraukiama ir ieškovui nebeleidžiama vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu.

Ieškinio senatis nutrūksta tik dėl tų reikalavimų, kurie suformuluoti ieškinyje taip pat tik tų asmenų atžvilgiu, kurie ieškinyje nurodyti kaip atsakovai⁵⁵.

Ieškinio senaties termino nutraukimas – tai termino, suėjusio iki atsirandant šio termino nutraukimo pagrindams, eigos nutraukimas ir jo neįskaitymas į ieškinio senaties terminą.

Nutrauktas ieškinio senaties terminas prasideda iš naujo nuo to momento, kai išnyko aplinkybės, kurios buvo pagrindas ieškinio senaties terminą nutraukti, t.y. asmuo vėl supranta ar turi suprasti, jog jo teisės yra pažeidžiamos. Jeigu ieškinio senaties terminą nutraukė ieškinio pareiškimas, tai ieškinio senaties terminas prasideda iš naujo nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, jeigu iš ginčo teisinio santykio galima pareikšti tapatų reikalavimą, pvz., kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko, bet kitu pagrindu. Ieškinio senaties terminas gali būti nutrauktas tik tuo atveju, jeigu jis dar nėra pasibaigęs.

Naujojo ieškinio senaties termino eigos pradžiai po nutraukimo nustatyti, momentu, nuo kurio turi būti skaičiuojama naujo ieškinio senaties termino eigos pradžia, laikytina diena, kada

---

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-03-20 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480/2002 (Apollo Melkprodukten bv atstovo advokatas K. Virbickas v. UAB "Rainio transportas").

⁵⁴ L. V. Papirtis, E. Baranauskas, J. Kiršienė ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. 2 tomas. Vilnius. 2005. P. 74.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-06-23 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-745/2003 (M.Jastrebskaja v. T.Demeško).

ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie aplinkybių, sudarančių pagrindą ieškinio senaties termino eigos nutraukimui, išnykimą⁵⁶.

Specialių ieškinio senaties termino nutraukimo pagrindų, reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisės reguliuojamų santykių, 2000 metų CK 3 knygoje numatyta nėra.

Ieškinio senaties termino atnaujinimas. Kaip jau buvo minėta, ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti. Tačiau jeigu teismas pripažįsta, kad ieškinio senaties terminas praleistas dėl svarbios priežasties, pažeistoji teisė turi būti ginama, o praleistas ieškinio senaties terminas atnaujinamas (CK 1.131 straipsnio 1,2 dalys). Ieškinio senaties terminas priskiriamas prie atnaujinamųjų terminų.

Ieškinio senaties termino taikymas sprendžiamas civilinėje byloje, kurioje nagrinėjamas konkretus materialinis teisinis reikalavimas, bet negali būti nagrinėjamas specialiai tam užvestoje atskiroje civilinėje byloje. Reikalavimas apginti pažeistą teisę priimamas nagrinėti nepaisant to, ar ieškinio senaties terminas pasibaigęs, ir ieškinio senatis taikoma tik tuo atveju, jei ginčo šalis to reikalauja (CK 1.126 straipsnio 1,2 dalys).

Ieškinio senaties terminas atnaujinamas ne pagal prašymą. Priešingai, ieškinio senatis, kaip gynimosi būdas, gali būti taikoma esant ginčo šalies prašymui. Jeigu neprašoma, tai ieškinio senaties taikymo klausimas nekyla. Ieškinio senaties terminas civilinėje byloje atnaujinamas teismui atmetant prašymą dėl senaties taikymo, apie tai pasisakant teismo sprendimo motyvuose⁵⁷. Vienas tokio atmetimo pagrindų – svarbios ieškinio senaties termino praleidimo priežastys, dėl kurių ieškinio senaties terminą teismas gali atnaujinti.

Atsakovui prašant taikyti ieškinio senatį, laikydamas, kad ieškovas praleido šį terminą, teismas turi išsiaiškinti ar ieškinio senaties terminas nėra praleistas dėl svarbios priežasties. Šią teisės normą teismas turi taikyti *ex officio*, t.y. nepriklausomai nuo ieškovo prašymo atstatyti praleistą ieškinio senaties terminą, kaip praleistą dėl svarbių priežasčių⁵⁸. Svarbias priežastis, kurios yra pagrindas ieškinio senaties terminą atnaujinti, teismui turi nurodyti ieškovas – jam tenka šių priežasčių fakto ir jų svarbos įrodinėjimo pareiga (CPK 178 straipsnis).

Sprendžiant, ar ieškinio senaties terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių, būtina atsižvelgti tiek į ginčo esmę, tiek į ieškovo elgesį ir kitas reikšmingas aplinkybes⁵⁹.

CK arba kiti įstatymai nenurodo aplinkybių – ieškinio senaties termino praleidimo svarbių priežasčių – kurias nustačius yra pagrindas pasibaigusį ieškinio senaties terminą atnaujinti.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nustartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-952/2001

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-347/2006.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1227/2001.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-856/2000.

Įstatymuose taip pat nėra įvardyti ir kriterijai, pagal kuriuos galima būtų spręsti, kokios termino praleidimo priežastys pripažintinos svarbiomis. Klausimą, ar konkrečios ieškinio senaties termino praleidimo priežastys yra svarbios ir sudaro pagrindą jį atnaujinti (CK 1.131 straipsnio 2 dalis), teismas turi spręsti vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, atsižvelgdamas į ieškinio senaties termino trukmę (bendrasis ar sutrumpintas), ginčo esmę, šalių elgesį, ieškinio senaties teisinio instituto esmę ir paskirtį (CK 1.5 straipsnio 3-4 dalys, 2002 metų CPK 3 straipsnio 6 dalis) bei į kitas reikšmingas bylos aplinkybes.

Praleisto ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimas kiekvienu atveju turi būti sprendžiamas ieškant protingos pusiausvyros tarp viešojo intereso užtikrinti realią pažeistų subjektinių teisių apsaugą ir viešojo intereso garantuoti teisinių santykių stabilumą bei apibrėžtumą. Būtent dėl to įstatymas ir nenustato, kokios priežastys pripažintinos svarbiomis, sprendžiant ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimą.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką ieškinio senaties termino praleidimo priežasčių svarbos klausimai yra fakto klausimai (CPK 353 straipsnis)⁶⁰.

Tai, ar priežastys, dėl kurių ieškovas praleido įstatymo nustatytą ieškinio senaties terminą yra svarbios, teismas konstatuoja, ištyręs byloje esančius įrodymus. Teismų praktikoje pripažįstama, kad svarbiomis ieškinio senaties termino praleidimo priežastimis, sudarančiomis pagrindą atnaujinti praleistą terminą, gali būti pripažįstamos tik ieškinio senaties termino eigos metu egzistavusios aplinkybės, kurios kliudė asmeniui laiku ir tinkamai, tiesiogiai ar per atstovą ginti savo pažeistas teises ir kurios nepriklausė nuo asmens valios (pavyzdžiui, fizinio asmens sunki liga, neraštingumas ir pan.)⁶¹.

Sunki asmens liga, trūkumas lėšų, norint kreiptis į teismą, įrodymų neturėjimas, neraštingumas, nežinojimas, kas yra atsakovas ar koks konkretus ieškinio dydis, individualios ieškovo savybės, galėjusios apsunkinti susidariusios situacijos suvokimą (ieškovo amžius, išsilavinimas, profesinė veikla, teisinis statusas), kreipimasis į įvairias institucijas, laikantis ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos, ir kitos panašios kliūtys kreiptis į teismą gali būti vertinamos sprendžiant ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimą ir pripažįstant, ar ši kliūtis yra svarbi priežastis atnaujinti terminą⁶².

Sprendžiant ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimą, reikėtų nustatyti svarbių aplinkybių atsiradimo momentą – ar šios aplinkybės atsirado ieškinio senaties termino eigos pradžioje ar pabaigoje), jų egzistavimo trukmę, taip pat ar po to, kai minėtos aplinkybės išnyko,

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-372/2005.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-03-20 nutartis priimta civilinėje byloje 3K-3-200/2006.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-01-19 nutartis priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2004.

asmuo kreipėsi į teismą per protingą laiko tarpą. Vertintina, ar asmuo buvo pakankamai atidus, sąžiningas, ar, priešingai, savo teises įgyvendino nerūpestingai, aplaidžiai. Šia prasme kiekvienam konkrečiam atvejui taikytini ne vidutiniai, o individualūs sąžiningo, atidaus bei rūpestingo elgesio standartai.⁶³

Praleisto ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimas negali būti sprendžiamas atsižvelgiant išimtinai tik į ieškovo interesus – kiekvienu konkrečiu atveju turi būti ieškoma protingos viešųjų interesų užtikrinti realią pažeistų subjektinių teisių apsaugą ir garantuoti teisinių santykių stabilumą bei apibrėžtumą pusiausvyros.⁶⁴ Atsižvelgiant į šį tikslą, teismai, sprenddami ieškinio senaties taikymo klausimą dažniau linksta jį taikyti, negu netaikyti, tuo prioritetą suteikdami vienam iš ieškinio senaties tikslų - visuomenėje susiklosčiusių santykių stabilumui užtikrinti

4.2.4. Ieškinio senaties termino praleidimo bylose, kylančiose iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių, padariniai

Ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo, kai ginčo šalis reikalauja taikyti ieškinio senatį ir kai nėra pagrindo atnaujinti ieškinio senaties terminą, yra savarankiškas pagrindas ieškinį atmesti, todėl tam tikrais atvejais ieškinio senaties instituto taikymo klausimas tampa esminiu nagrinėjamo ginčo atveju. Atmetus ieškinį dėl senaties termino praleidimo, jokie kiti klausimai, pvz., ieškinio pagrįstumas, nebesprendžiami, jie tampa nereikšmingi.⁶⁵

Tačiau kalbant apie reikalavimus, kylančius iš šeimos teisinių santykių, tokiu būdu gali likti neapginti labiausiai pažeidžiamų visuomenės narių, pvz., vaikų, interesai.

CK 3.34 str. 2 d. įtvirtinta, jog sandoriai, kurių sutuoktinis neturėjo teisės sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo, gali būti pripažinti negaliojančiais pagal pastarojo ieškinį. Tokiam ieškiniui paduoti numatyta vienerių metų ieškinio senatis, prasidedanti nuo dienos, kai sutuoktinis apie sandorį sužino.

Galima įsivaizduoti situaciją, kuomet net ir žinodamas apie ginčytiną sandorį sutuoktinis ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu nereiškia, kol nesibaigia senaties terminas. Praleidus ieškinio senaties terminą, atsakovo prašymu taikant ieškinio senatį, reikalavimas dėl

---

⁶³ 2002-12-20 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato nutarimas Nr. 39 „Dėl ieškinio senatį reglamentuojančių įstatymų normų taikymo teismų praktikoje“.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-372/2005.

minėto sandorio pripažinimo negaliojančiu būtų atmestas. Tokiu būdu, priklausomai nuo sandorio sąlygų, gali likti neapginti, pvz., vaikų interesai, jeigu sudarytas sandoris, tarkim dėl verslo rizikos, sutuoktinių turtui atneštų didelių nuostolių, skolinių įsipareigojimų, kurių pasekmėje sutuoktiniams neliktų pakankamai lėšų užtikrinti vaikams tinkamas gyvenamąsias, kultūrinio, socialinio vystymosi sąlygas.

LR CK 3.3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas vaikų teisių bei interesų prioritetinės apsaugos ir gynimo principas. Siekiant tinkamai įgyvendinti šį principą teismų praktikoje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs taisyklę, jog vadovaujantis minėtu principu, sprendžiant bet kokią bylą, susijusią su vaikų teisėmis, teismas pirmiausia privalo vadovautis vaiko interesais⁶⁶. Tuo tarpu vaiko teisių ir interesų apsauga, dėl suėjusio ieškinio senaties termino atsisakius priimti ieškinį ir neįsigilinus į jame keliamų reikalavimų prigimtį bei pagrįstumą liktų nerealizuota.

Atsižvelgiant į tai ieškinio senatį reglamentuojančiuose aktuose būtų galima numatyti papildomas garantijas dėl vaikų interesų apsaugos teismui pateikus reikalavimą, kurio priverstiniam gynimui įgyvendinti nėra galimybės dėl pasibaigusio senaties termino. Pavyzdžiui, minėtame CK 3.34 straipsnyje būtų galima numatyti papildomą nuostatą, jog sandoriai, kurių sutuoktinis neturėjo teisės sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo, gali būti pripažinti negaliojančiais pagal pastarojo ieškinį, jeigu trečiasis asmuo, su kuriuo buvo sudarytas sandoris, buvo nesąžiningas. Toks ieškinys gali būti pareikštas per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo tos dienos, kai sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį sandorį, o jeigu tokiu sandoriu pažeidžiami nepilnamečių šeimos narių interesai, per bendrąjį senaties terminą (CK 1.125 str. 1 d.), (nors nebūtinai per bendrąjį, bet per ilgesnį negu vienerių metų) skaičiuojamą nuo to momento, kai bet kuris iš sutuoktinių suprato ar turėjo suprasti, jog sudarytas sandoris prieštarauja vaikų interesams.

Tačiau įstatyme įtvirtinus papildomą vaikų teisių ir interesų apsaugos mechanizmą taikant senatį, kartu svarbu užtikrinti, jog būtų išvengta piktnaudžiavimo tokiomis nuostatomis, kuomet sutuoktinių ar vieno iš jų sudarytą sandorį būtų mėginama nugincyti bet kuriuo momentu kai toks sandoris taptų nenaudingas. Šiuo atveju būtų svarbu nustatyti ieškinio senaties termino eigos pradžią – t.y. momentą, nuo kurio apdairus, protingas ir rūpestingas tėvas ar motina, būtų galėjęs suprasti, jog jo sudaromas sandoris nepateisinamai normaliai verslo ar analogiškų sandorių sudarymo ar vykdymo rizikai pažeidžia ar gali pažeisti jo nepilnamečių vaikų interesus.

---

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-409/2005

Panašiai papildomai nepilnamečių vaikų interesų apsaugą galima užtikrinti ir CK 3.129 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, jog reikalavimams dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, padalijimo taikomas penkerių metų ieškinio senaties terminas, skaičiuojamas nuo to momento, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium.

Galima įsivaizduoti situaciją, jog sutuoktiniai net ir penkerius metus gyvendami skyrium, turto, kuris yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, nėra pasidaliję. Tarkim pasibaigus penkerių metų ieškinio senaties terminui, vienas iš sutuoktinių turtu ima disponuoti taip, jog pažeidžiami ne tik kito sutuoktinio, bet ir nepilnamečių vaikų interesai. Tokiu būdu, siekiant užtikrinti tinkamą prioritetingą vaiko interesų apsaugos principo realizavimą, būtų tikslinga įtvirtinti papildomas nuostatas dėl ieškinio senaties termino, pavyzdžiui numatant, jog tuo atveju, jeigu pažeidžiami nepilnamečio vaiko interesai, senaties terminas reikalavimui dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, padalijimo taikomas bendrasis ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 1 d.), (nors nebūtinai bendrasis), skaičiuojamas nuo to momento, kai apdairus, rūpestingas ir atsakingas tėvas ar motina, sužinojo ar turėjo sužinoti, jog kitas sutuoktinis bendrąja jungtine nuosavybe disponuoja pažeisdamas nepilnamečio vaiko interesus.

Sutuoktiniai savo interesus turi įgyvendinti taip, jog nebūtų pažeisti nei turtiniai, nei neturtiniai vaikų interesai, užtikrintos sąlygos jų darniam kultūriniam, socialiniam vystymuisi, asmenybės formavimuisi. Atsižvelgiant į tai teisės aktuose būtina nustatyti papildomas garantijas dėl vaikų interesų apsaugos nagrinėjant teisme reikalavimus susijusius su turtiniais jų tėvų interesais, kurie tiesiogiai įtakoja vaikų ekonominę bei socialinę gerovę, tačiau kurių gynimą priverstine tvarka laike riboja senaties terminai.

4.3. Ieškinio senaties terminai šeimos teisėje

Reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, ieškinio senatis taikoma pagal:

- a) CK 1 knygos taisyklės;
- b) šeimos teisės normas (žr. schemą Nr. 2).

Pavyzdžiui, reikalavimams dėl nekilnojamojo turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, padalijimo (CK 1.129 str.) taikomas bendrasis ieškinio senaties terminas, nes CK trečioji knyga šiam reikalavimui specialių senaties normų nenustato ir neįtvirtinta normos, jog šiems reikalavimams ieškinio senatis netaikoma.

Ta pati situacija yra ir pvz., CK 3.124 str. numatytu atveju, kuriame įtvirtinta, kad jeigu vienas sutuoktinis pripažintas neveiksniu ar ribotai veiksniumi arba nuostolingai tvarko bendrą turtą

ar savo veiksmas kelia pavojų bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei ir šeimos interesams, ar be pakankamo pagrindo neprisideda prie šeimos poreikių tenkinimo, tai kitas sutuoktinis turi teisę kreiptis į teismą dėl turto padalijimo.

CK 3.47 str. suteikia teisę sąžiningam ir išlaikymo reikalingam sutuoktiniui reikalauti priteisti išlaikymą iš nesąžiningo sutuoktinio ne ilgiau kaip trejiems metams. Šiam reikalavimui taip pat taikytinas bendrasis senaties terminas.

Kadangi aukščiau minėtais atvejais nėra numatyta specialių ieškinio senaties termino eigos pradžios taisyklių, taikytina bendroji taisyklė, pagal kurią ieškinio senatis skaičiuotina nuo tada, kai ieškovas sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą.

Bendrosios CK pirmoje knygoje įtvirtintos ieškinio senatį reglamentuojančios normos reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių nėra taikomos jeigu CK trečioji knyga numato specialius ieškinio senaties terminus, jų skaičiavimo taisykles.

Specialūs CK trečiojoje knygoje įtvirtinti senaties terminai yra pavyzdžiui šie:

CK 3.9 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog tokiu atveju kai santuoka nesudaroma, abi viešo susitarimo tuoktis šalys turi teisę reikalauti viena iš kitos grąžinti viską, ką viena yra gavusi iš kitos kaip dovaną ryšium su būsima santuoka, ieškinys dėl dovanos grąžinimo tokiu atveju gali būti pareikštas per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo atsisakymo sudaryti santuoką dienos.

CK 3.10 straipsnyje įtvirtinta, jog susitarimo tuoktis šalis, be pakankamo pagrindo atsisakiusi sudaryti santuoką, turi atlyginti kitai šaliai nuostolius, patirtus dėl susitarimo tuoktis neįvykdymo. Reikalavimams dėl nuostolių atlyginimo taikomas vienerių metų ieškinio senaties terminas, skaičiuojamas nuo atsisakymo sudaryti santuoką dienos. Tokiu atveju ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo taip pat gali būti pareikštas per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo atsisakymo sudaryti santuoką dienos (CK 3.11 straipsnio 2 dalis).

CK 3.22 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, jog teismui savo sprendimu prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką pripažinus nepagrįstu, norintys tuoktis asmenys, o po santuokos sudarymo – sutuoktiniai turi teisę per vienerius metus nuo tokio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos reikalauti tiesioginių nuostolių atlyginimo iš prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką asmens, išskyrus atvejus, kai prašymą buvo padavę vieno iš sutuoktinių tėvai ar prokuroras.

CK 3.34 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog sandoriai, kurių sutuoktinis neturėjo teisės sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo, gali būti pripažinti negaliojančiais pagal pastarojo ieškinį, jeigu trečiasis asmuo, su kuriuo buvo sudarytas sandoris, buvo nesąžiningas. Toks ieškinys gali

būti pareikštas per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo tos dienos, kai sutuoktinis sužinojo arba turėjo sužinoti apie tokį sandorį.

Sutuoktinis, kuris sudarė santuoką neturėdamas aštuoniolikos metų, gali reikalauti pripažinti santuoką negaliojančia per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo pilnametystės dienos. Reikalauti pripažinti negaliojančia santuoką, sudarytą neišreiškus tikrosios valios, galima per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo aplinkybių, sudarančių pagrindą santuoką pripažinti negaliojančia, išnykimo arba paaiškėjimo dienos.

Santuokos negaliojimas nepriklauso nuo vieno ar abiejų sutuoktinių kaltės buvimo ar nebuvimo. Santuokos pripažinimas negaliojančia nėra nei atsakomybės už vieno ar abiejų sutuoktinių padarytus santuokos ir šeimos įstatymų pažeidimus priemonė, nei vienos iš šalių gynybos būdas. Pagrindinis santuokos pripažinimo negaliojančia tikslas – konstatuoti, kad šalys nepasiekė norimo teisinio rezultato, t.y. nesukūrė santuokinių ryšių, netapo bendrosios jungtinės nuosavybės bendrasavininkiais ir pan. Įstatymas orientuoja tik į konstatavimą, kad santuokos nebuvo apskritai, o tai reiškia, kad jokių santykių, atsirandančių iš santuokos sudarymo, tarp asmenų nėra ir neturi būti. Reikalauti pripažinti fiktyvią santuoką negaliojančia galima per vienerius metus nuo tokios santuokos sudarymo dienos (CK 3.42 straipsnis 1-3 dalys).

CK 3.39 straipsnio nustatytu pagrindu, t.y. esant fiktyviai, tik dėl akių sudarytai santuokai, prokuroras ieškinį dėl santuokos pripažinimo negaliojančia gali pareikšti per penkerius metus nuo santuokos sudarymo (CK 3.42 straipsnio 4 dalis). Prokurorui teikti ieškinį dėl fiktyvios santuokos pripažinimo negaliojančia numatytas ilgesnis senaties terminas įvertinant viešojo intereso apsaugos užtikrinimo galimybes – jos šiuo atveju dėl asmeninių santykių uždarumo yra gerokai ribotesnės – sudėtingiau išaiškinti fiktyvia santuoka suponuojamo viešojo intereso pažeidimą, tam reikia daugiau laiko.⁶⁷

Reikalavimams dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, padalijimo taikomas penkerių metų ieškinio senaties terminas, skaičiuojamas nuo to momento, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium (CK 3.129 straipsnio 1 dalis).

Kreiptis į teismą dėl tėvystės nuginkijimo yra nustatytas specialus sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas (CK 3.152 str. 1 d.), kurio pradžia gali būti apibrėžiama dviem alternatyviais momentais: 1) kada asmuo, kuris kreipiasi į teismą, sužinojo apie ginčijamus duomenis, įrašytus vaiko gimimo įrašė; 2) kada paaiškėjo aplinkybių, duodančių pagrindą teigti, kad duomenys neatitinka tikrovės. Pirmuoju atveju vienerių metų termino eiga prasideda nuo

---

⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos komentaras. Vilnius. Justitia. 2002. P. 99.

sužinojimo apie subjektinės tėvystės teisės pažeidimą. Subjektinė tėvystės teisė pažeidžiama įrašu, bet apie teisės pažeidimą ir apie įrašą ne visada sužinoma tuo pačiu metu. Taigi vienerių metų termino eiga prasideda nuo sužinojimo apie subjektinės tėvystės teisės pažeidimą. Antruoju atveju senaties termino skaičiavimo pradžia yra diena, kai asmeniui, kuris kreipėsi į teismą, paaiškėjo aplinkybės, leidžiančios teigti, kad duomenys neatitinka tikrovės.⁶⁸

Jeigu asmenys, įrašyti kaip vaiko motina ar tėvas, apie įrašymą jais sužinojo būdami nepilnamečiai ar neveiksnius, vienerių metų terminas skaičiuojamas nuo tos dienos, kai jie sulaukė pilnametystės arba tapo veiksniais (CK 3.152 str. 2 d.).

Taigi šeimos teisėje numatyti šie sutrumpinti terminai:

- a) vienerių metų terminas (CK 3.9 str. 3 d., 3.10 str. 4 d., 3.11 str. 2 d., 3.22 str. 4 d., 3.34 str. 2 d., 3.42 str. 1-3 d., 3.96 str. 1 d., 3.152 str. 1-2 d.)
- b) penkerių metų terminas (CK 3.129 str., 3.42 str. 4 d.)

4.4. Iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių kylantys reikalavimai, kuriems ieškinio senatis netaikoma

CK 1.134 straipsnio 1 d. 1 p. įtvirtinta, jog iš asmeninių neturtinių teisių pažeidimų atsirandantiems reikalavimams, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, ieškinio senatis netaikoma.

Kaip minėta 1.2 šio darbo skirsnyje, šeimos teisės reguliuojami santykiai – tiek turtiniai, tiek asmeniniai neturtiniai. Tuo tarpu CK 3.6 str. 1 d. įtvirtinta, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, ieškinio senatis taikoma, išskyrus šios, t.y. trečiosios knygos nustatytas išimtis. Taigi vadovaujantis CK 3.6 str., galima susidaryti įspūdį, jog visiems, tiek turtiniams, tiek neturtiniams reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, ieškinio senatis taikoma ir CK 1.134 str. 1 p. įtvirtinta nuostata čia nesivadovaujama – neturtiniams reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių ieškinio senatis netaikoma tik tuo atveju, jeigu tai nustatyta CK trečiojoje knygoje.

Tai, jog asmeniniams neturtiniams reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių nėra taikoma CK 1.134 str. 1 p. įtvirtinta taisyklė, patvirtina ir CK 3.141 str. 4 d. atskirai įtvirtinta norma, jog tėvystei pripažinti senaties terminai netaikomi. Reikalavimas dėl tėvystės nustatymo yra neturtinio pobūdžio reikalavimas, tad jeigu neturtinio pobūdžio reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių būtų taikoma CK 1.134 str. 1 p. taisyklė, CK 3.141 str. 4 d. normos įtvirtinimas būtų netikslus.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2007.

Tėvystės nustatymas – tai vienas iš pagrindų nustatyti, iš ko vaikas kilęs. 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos⁶⁹ (Lietuvoje konvencija ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. įstatymu Nr. I-983) 7 straipsnis numato vaiko teisę žinoti savo tėvus. Šios teisės realizavimui nacionaliniai įstatymai numato mechanizmą nustatyti vaiko kilmę.⁷⁰ Įstatymas nenumato kreipimosi į teismą dėl tėvystės nustatymo termino. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija yra konstatavusi, kad pareiškimas dėl tėvystės nustatymo gali būti paduotas teismui, nežiūrint kiek laiko praėjo nuo vaiko gimimo, nes šiems santykiams netaikomas ieškininės senaties terminas. Vaikas, sulaukęs pilnametystės, gali pats kreiptis į teismą dėl tėvystės nustatymo. Įstatymas nenumato šios kategorijos santykiams ieškininės senaties termino.⁷¹

CK 3.141 str. 4 d. įtvirtinta norma siekiama, kad jeigu nėra ginčo, kiek tai įmanoma, būtų galimybė nustatyti kiekvieno vaiko kilmę iš tėvo. Taigi kai dėl vaiko iš tėvo nustatymo be ginčo susitaria vaiko motina, vyras, laikantis save vaiko tėvu, ir vaikas, kuriam suėję dešimt metų, nesvarbu, kiek laiko praėję nuo jo gimimo, t.y. jis yra nepilnametis ar sulaukęs pilnametystės, sudaręs santuoką, turi savo vaikų ir panašiai, tėvystės pripažinimas paduodant pareiškimą galimas, jeigu tik remiantis tokiu pareiškimu pagal įstatymą galima nustatyti vaiko kilmę iš tėvo.⁷²

CK 3.42 straipsnyje įtvirtinta, jog sutuoktinis, kuris sudarė santuoką neturėdamas aštuoniolikos metų, gali reikalauti pripažinti santuoką negaliojančia per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo pilnametystės dienos. Reikalauti pripažinti negaliojančia santuoką, sudarytą neišreiškus tikrosios valios, galima per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo aplinkybių, sudarančių pagrindą santuoką pripažinti negaliojančia, išnykimo arba paaiškėjimo dienos. Reikalauti pripažinti fiktyvią santuoką negaliojančia galima per vienerius metus nuo tokios santuokos sudarymo dienos. Šio kodekso 3.39 straipsnio nustatytu pagrindu, t.y. esant fiktyviai santuokai, prokuroras ieškinį dėl santuokos pripažinimo negaliojančia gali pareikšti per penkerius metus nuo santuokos sudarymo. Tuo tarpu reikalavimams pripažinti santuoką negaliojančia kitais pagrindais ieškinio senatis netaikoma (CK 3.42 str. 4 d.).

Vadovaujantis CK 3.6 str. 1 d., kurioje įtvirtinta, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių taikoma ieškinio, išskyrus šios, t.y. trečiosios knygos nustatytas išimtis, bei atsižvelgiant į tai, jog trečiojoje knygoje yra įtvirtinta keletas normų, kuriose aiškiai nurodoma, jog tam tikriems reikalavimams (pvz., CK 3.141 str. 4 d., 3.42 str. 4 d.) ieškinio senatis netaikoma, galima daryti išvadą, jog iš šeimos teisinių santykių kylantiems reikalavimams – tiek turtiniams,

⁶⁹ Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija. Žin., 1995-07-21, Nr. 60-1501.

⁷⁰ 2001-01-22 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2001 Dėl tėvystės nustatymo.

⁷¹ 1999-09-27 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-482/1999 Dėl kreipimosi su pareiškimu dėl tėvystės nustatymo termino.

⁷² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečios knygos komentaras. Vilnius. Justitia. 2002. P. 271.

tiek neturtiniams – ieškinio senatis netaikoma tik tuo atveju, kai tai įtvirtinta CK trečiojoje knygoje ir CK 1.134 str. 1 punktu, kuriame įtvirtinta, jog ieškinio senatis netaikoma iš asmeninių neturtinių teisių pažeidimų atsirandantiems reikalavimams, pareiškus iš šeimos teisinių santykių kylantį reikalavimą, nesivadovaujama.

Taigi apibendrinant visa tai, kas išdėstyta, galima prieiti išvados, jog iškeltoji hipotezė, kad ieškinio senatis šeimos teisėje pasižymi tam tikrais šeimos teisės specifikos nulemtais ypatumais, yra teisinga tik iš dalies.

Nepaisant to, jog šeimos teisės reguliuojami santykiai pasižymi savo išskirtiniais bruožais, ne visiems iš šeimos teisinių santykių kylantiems reikalavimams ieškinio senatis taikoma remiantis specialiomis CK trečiojoje knygoje įtvirtintomis taisyklėmis. Bendroji taisyklė yra ta, jog ieškinio senaties terminų skaičiavimo, sustabdymo, nutraukimo ir atnaujinimo tvarką nustato CK pirmosios knygos normos, t.y. bendrosios visiems civiliniams santykiams taikytinos ieškinio senatį reglamentuojančios normos. Ir tik tuo atveju, jeigu šeimos teisės normos – CK trečioji knyga nustato kitokias taisykles arba numato, jog tam tikriems reikalavimams ieškinio senatis netaikoma, bendrosiomis ieškinio senatį reglamentuojančiomis normomis, nagrinėjant reikalavimus, kylančius iš šeimos teisinių santykių, nesivadovaujama – tokiu atveju pirmenybė teikiama CK trečiojoje knygoje įtvirtintoms *lex specialis* normoms.

5. Ieškinio senatis šeimos teisėje užsienio valstybėse

Ieškinio senaties institutas žinomas faktiškai visų valstybių ir visose teisės sistemose. Tarptautinėse sutartyse ir valstybių nacionaliniuose įstatymuose senaties klausimai reguliuojami įvairiai⁷³. Tačiau išskyrus kai kuriuos esminius ieškinio senaties taikymo skirtumus, ieškinio senaties teisinė prigimtis bei paskirtis suvokiama labai panašiai⁷⁴.

Savo teisine prigimtimi ieškinio senatis yra mišrus teisės institutas, nes jis susijęs tiek su materialinės teisės apibrėžtomis civilinių teisinių santykių subjektų teisėmis bei pareigomis, tiek ir su pažeistų subjektinių teisių gynyba tam tikra procesine forma. Nors skirtingose teisės sistemose ieškinio senaties taikymo taisyklės ir skiriasi, ieškinio senatį visada taiko teismas arba kita valstybės arba visuomeninė institucija, ginanti pažeistas asmenų subjektines teises. Mišrus ieškinio senatį reglamentuojančių teisės normų turinys skirtingose valstybėse lėmė šio instituto priskyrimą skirtingoms teisės šakoms – materialinei arba proceso teisei. Tačiau ši aplinkybė savaime taip pat

⁷³ <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.NextPage.12/3df4965dd8597.2> prisijungimo laikas 2007-08-18.

⁷⁴ A. Driukas. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. Jurisprudencija, 2003, T. 39(31). P. 90.

neapibrėžia ieškinio senaties paskirties bei esmės, nes tai priklauso nuo konkretaus ieškinio senaties teisinio reguliavimo⁷⁵.

Poreikis riboti teisę į pažeistų teisių gynybą pateikiant ieškinį tam tikrais terminais pripažįstamas visose teisės sistemose, skiriasi tik šio instituto konkretaus teisinio reguliavimo būdai ir priemonės (pvz., ieškinio senaties terminų trukmė, eigos pradžios skaičiavimo kriterijai, reikalavimai, kuriems ieškinio senatis netaikoma, ir pan.)⁷⁶.

Tolesniuose šio darbo skyriuose paanalizuosiu ieškinio senaties taikymą keleto užsienio valstybių šeimos teisėje – Rusijos Federacijoje, Prancūzijoje, Anglijoje ir Velse.

5.1. Ieškinio senatis Rusijos Federacijos šeimos teisėje

Rusijos Federacijoje šeimos teisiniai santykiai yra reguliuojami 1995 metais priimtu Rusijos Federacijos Šeimos kodeksu⁷⁷ (toliau – RF ŠK). Šio kodekso 2 straipsnyje įtvirtinta, jog juo reguliuojama santuokos sudarymo tvarka ir sąlygos, santuokos nutraukimas ir jos pripažinimas negaliojančia, reguliuojami turtiniai ir asmeniniai neturtiniai šeimos narių: sutuoktinių, tėvų ir vaikų (įtėvių ir įvaikių), o šiame kodekse numatytais atvejais ir turtinius ir asmeninius neturtinius santykius tarp kitų giminaičių bei asmenų, taip pat nustato be tėvų globos likusių vaikų įvaikinimo formas ir tvarką.

Šeimos teisė kaip teisės šaka reguliuoja apibrėžtą visuomeninių santykių sritį – šeimyninius santykius, kurie atsiranda iš santuokos fakto ir priklausymo šeimai⁷⁸.

Rusijos Federacijos šeimos kodekso 9 straipsnyje įtvirtinta, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos santykių, ieškinio senatis netaikoma, išskyrus atvejus kai ieškinio senatį pažeistai teisei ginti nustato šis kodeksas.

Ieškinio senaties terminų netaikymas reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių reiškia, jog bet kokios teisės pažeidimas šeimos teisinių santykių srityje gali būti ginamas ieškinio teisenos tvarka nepriklausomai nuo laiko, praėjusio nuo teisės pažeidimo. Ši nuostata aiškinama tuo, jog šeimos teisėje vyrauja asmeninės neturtinės teisės, kurių prigimtis gali pareikalauti jų gynybos bet kuriuo metu⁷⁹.

---

⁷⁵ A. Driukas. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai teisiniai aspektai. Jurisprudencija, 2003, T. 39(31). P. 90.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Семейный кодекс Российской Федерации от 29 декабря 1995 г. N 223-ФЗ.

<http://www.garweb.ru/PROJECT/LAW/doc/10005807/10005807-025.htm#800> prisijungimo laikas 2007-08-19.

⁷⁸ Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Норма. Москва, 2000. P.13.

⁷⁹ Ten pat. P.40.

Taigi Rusijos Federacijos teisės normos neriboja šeimos teisinių santykių dalyvių laiko rėmais realizuojant teisę ginti pažeistas šeimos teisės normų suteiktas teises.

Ieškinio senatis Rusijos Federacijos šeimos teisėje taikoma tik griežtai nurodytais atvejais, o būtent kai ieškinio senatis iš šeimos santykių atsirandančioms teisėms ginti yra numatyta pačiame Šeimos kodekse⁸⁰. Tokių atvejų tik keletas:

1) išimtis iš bendrosios taisyklės nustatyta Rusijos Federacijos šeimos kodekso 38 straipsnio 7 dalyje, kuri numato, jog sutuoktinių, kurių santuoka nutraukta, reikalavimams dėl bendro sutuoktinių turto padalijimo taikomas trejų metų ieškinio senaties terminas.

2) Rusijos Federacijos šeimos kodekso 169 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, jog reikalavimams dėl santuokos pripažinimo negaliojančia pagal šio kodekso 15 straipsnį, t.y. reikalavimui santuoką pripažinti negaliojančia tuo atveju kai vienas iš sutuoktinių nuslepia nuo partnerio, jog serga venerine liga arba yra ŽIV infekuotasis, taikomas ieškinio senaties terminas, įtvirtintas Rusijos Federacijos civilinio kodekso 181 straipsnyje, t.y. toks pat senaties terminas kaip reikalavimui ginčijamą sandorį pripažinti negaliojančiu. Rusijos Federacijos civilinio kodekso 181 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog ieškinys dėl ginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu ir dėl jo pasekmių gali būti teikiamas per vienerius metus nuo tos dienos kai prieš asmenį nustojama naudoti prievarta ar grasinimai, kurių įtakoje sandoris buvo sudarytas arba nuo tos dienos kai ieškovas sužinojo ar turėjo sužinoti apie aplinkybių, sudarančių pagrindą ieškinį pripažinti negaliojančiu, egzistavimą.

3) paskutinė – trečioji išimtis numatyta Rusijos Federacijos šeimos kodekso 35 straipsnio 3 dalyje, kurioje įtvirtinta, jog sutuoktinio reikalavimui pripažinti negaliojančiu kito sutuoktinio sudarytus sandorius, kuriems buvo reikalingas kito sutuoktinio notarinis sutikimas. Ieškinio senatis tokiu atveju prasideda nuo tos dienos, nuo kurios ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu teikiantis sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie ginčijamą sandorį.

Esant reikalui reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, taikyti ieškinio senatį, vadovaujamosi Rusijos Federacijos civilinio kodekso normomis, reguliuojančiomis ieškinio senaties terminų eigos pradžia, skaičiavimo taisykles bei kitus su ieškinio senaties terminu susijusius klausimus (Rusijos Federacijos civilinio kodekso 198-200 straipsniai ir 202-205 straipsniai)⁸¹.

Iš šių straipsnių seka, jog Rusijos Federacijos teisės normos, reglamentuojančios ieškinio senatį, yra imperatyvios ir šalių susitarimu negali būti keičiamos (Rusijos Federacijos civilinio

---

⁸⁰ Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Норма. Москва, 2000.Р.40.

⁸¹ Ten pat. Р.41.

kodekso 198 straipsnis); reikalavimas apginti pažeistą teisę teismo turi priimtas nepriklausomai nuo to, pasibaigęs ar ne ieškinio senaties terminas; ieškinio senatį teismas taiko tik tuo atveju, jeigu to iki teismo sprendimo paskelbimo pareikalauja ginčo šalis (Rusijos Federacijos civilinio kodekso 199 straipsnis); ieškinio senaties termino eiga prasideda nuo tos dienos, kada ieškinį reiškiantis asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie tai, jog jo teisė yra pažeista, jeigu kitokios ieškinio senaties termino eigos pradžios nenustato įstatymai (Rusijos Federacijos civilinio kodekso 200 straipsnis).

Rusijos Federacijos civiliniame kodekse yra numatyta ieškinio senaties termino eigos sustabdymo, nutraukimo ir atnaujinimo galimybė bei pagrindai.

RF CK 202 straipsnyje įtvirtinta, jog ieškinio senaties termino eiga sustabdoma, jeigu:

- Ieškinį pareikšti trukdė ypatingos ir neįveikiamos aplinkybės (nenugalima jėga);
- Ieškovas arba atsakovas tarnauja kariniame dalinyje, kuriame paskelbta karo padėtis;
- Vyriausybė nustato, kad prievolių vykdymas atidedamas (moratoriumas);
- Sustabdomas įstatymo ar kito teisės akto, reglamentuojančio ginčo santykius, veikimas.

Ieškinio senaties terminas sustabdomas tuo atveju, jeigu aplinkybės, sudarančios pagrindą sustabdyti ieškinio senaties terminą atsirado ar tęsėsi paskutinius šešis ieškinio senaties termino mėnesius, o jeigu ieškinio senaties terminas yra trumpesnis negu šeši mėnesiai- visą šio termino laiką. Nuo tos dienos, kurią išnyko aplinkybė, kuri buvo pagrindas ieškinio senaties terminą sustabdyti, senaties terminas tęsiasi toliau. Šiuo atveju likusi termino dalis pailginama iki šešių mėnesių, o jeigu ieškinio senaties terminas buvo trumpesnis negu šeši mėnesiai, - iki viso ieškinio senaties termino⁸².

Taigi, Rusijos Federacijos teisės aktai numato mažiau ieškinio senaties šeimos teisėje sustabdymo pagrindų, tačiau ieškinio senaties termino skaičiavimo taisyklės jam buvus sustabdytam, yra tokios pačios kaip numatytos Lietuvos Respublikos teisės aktuose.

Pagrindas nutraukti ieškinio senaties terminą gali būti ieškinio pareiškimas teisme laikantis teisės aktų nustatytų reikalavimų arba skolininko veiksmų, liudijančių, jog jis pripažįsta savo įsipareigojimą ieškovui, atlikimas. Po nutraukimo, ieškinio senaties terminas prasideda iš naujo. Laikas, praėjęs iki to momento kai ieškinio senaties terminas buvo nutrauktas, į naujai prasidėjusį terminą nėra įskaitomas (RF CK 203 straipsnis). Jeigu ieškinys teismo paliekamas nenagrinėtu, tokiu atveju, laikoma, jog ieškinio senatis nutraukta nebuvo (RF CK 204 straipsnis).

---

⁸² Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Норма. Москва, 2000 P.42.

Rusijos Federacijos civilinio kodekso 205 straipsnyje įtvirtinta, jog praleistas ieškinio senaties terminas atnaujinamas tik išskirtiniais atvejais, kai teismas pripažįsta, svarbiomis ieškinio praleidimo priežastis, susijusias su ieškovo asmeniu (sunki liga, bejėgė būklė, neraštingumas ir pan.)⁸³.

Priežastys, dėl kurių ieškinio senatis buvo praleista, gali būti pripažintos pateisinamomis ir ieškinio senaties terminas atnaujinamas, jeigu šios priežastys egzistavo paskutinius šešis ieškinio senaties termino mėnesius, o jeigu ieškinio senaties terminas yra trumpesnis, negu šeši mėnesiai – visą senaties termino laiką.

Vadovaujantis Rusijos Federacijos šeimos kodekso 107 straipsniu, reikalavimas teismui dėl alimentų išieškojimo gali būti teikiamas teismui nepriklausomai nuo termino, praėjusio nuo teisės į alimentus, atsiradimo. Šiuo atveju omenyje reiki aturėti tai, jog RF ŠK 113 straipsnyje numatytas terminas alimentams už praėjusį laiką išieškoti (trejų metų laikotarpį) yra kitokio pobūdžio nei senaties terminas, jis yra naikinamasis ir riboja reikalavimą tam tikru periodu.

5.2. Ieškinio senatis Prancūzijos šeimos teisėje

Prancūzijos šeimos teisę sudarančios normos įtvirtintos keliose Prancūzijos civilinio kodekso (Code Civil) (toliau – Prancūzijos CK) knygoose. Pirmojoje knygoje, pavadintoje *Des personnes* (7-515 str.) (liet. *Asmenys*) *inter alia* galima rasti normų tokiais pavadinimais: santuokos sudarymas, santuokos nutraukimas, santuokinė ir nesantuokinė vaikystė, įvaikinimas, tėvų valdžia ir globa. Trečiojoje knygoje, pavadintoje *Des différentes manières don ton acquiert la propriété* (711-2281 str.) (liet. *atitikmuo būtų daiktinė teisė*) be kitų, įtvirtintos ir normos, reglamentuojančios sutuoktinių turtinius santykius.

Kad esamas Prancūzijos civilinio kodekso suskirstymas yra nelabai patenkinamas, tuo neabejojama. Sutuoktinių turtines teises kur kas laisviau galima buvo prijungti prie šeimos teisės pirmojoje knygoje.⁸⁴

Normos, reguliuojančios ieškinio senatį, išdėstytos Prancūzijos CK XX skyriaus 2219-2281 straipsniuose, kuriuose įtvirtintos tiek bendrosios, tiek specialiosios ieškinio senaties normos. Atskirų, specialiai ieškinio senaties taikymui šeimos teisėje, skirto skyriaus nėra. Minėtas normas galima aptikti tarp visumos kitų specialių normų, pvz., Prancūzijos CK XX skyriaus II dalyje (2251-2259 str.) įtvirtintos normos, reglamentuojančios ieškinio senaties termino sustabdymą.

⁸³ Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Норма. Москва, 2000. P. 42.

⁸⁴ K. Zweigert, H. Kotz. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius. Eugrimas. 2001. P. 91.

Prancūzijos CK 2251 straipsnyje įtvirtinta, jog ieškinio senaties terminas eina visų asmenų atžvilgiu, išskyrus teisės nustatytas išimtis. Prancūzijos CK 2252 str. įtvirtinta, jog senatis neina neemancipuotų nepilnamečių ir suaugusiųjų, kuriuos sieja globos santykiai, atžvilgiu, išskyrus teisės numatytus atvejus.⁸⁵

Prancūzijos CK 2253 str. įtvirtinta, jog senaties terminas taip pat neina, jeigu prievolės šalys yra sutuoktiniai.⁸⁶ Tačiau ši taisyklė turi išimtį – ieškinio senatis nesustoja ištekėjusios moters atžvilgiu, jos reikalavimui dėl turto, priklausančio jai kaip nuostolių atlyginimas, jeigu tas turtas yra valdomas ar tvarkomas jos vyro.

Specialių šeimos teisei taikytinų ieškinio senaties nutraukimo pagrindų Prancūzijos CK (2242-2250 str.) nenumato.

Prancūzijos CK 2262 str. įtvirtinta bendroji nuostata, jog visiems reikalavimams - tiek *in rem*, tiek *in personam* - yra taikoma trisdešimties metų ieškinio senatis. Kartu numatyta, jog kiti įstatymai gali numatyti išimtis iš šios taisyklės.⁸⁷

Ieškinio senatis, pagal Prancūzijos CK 2224 str., gali būti taikoma bet kurioje bylos nagrinėjimo stadijoje taip pat apeliacinės instancijos teisme, tačiau pats teismas savo iniciatyva ieškinio senaties taikyti negali.

Taigi apibendrinus šį 5.2 darbo poskyrį, galima teigti, jog Prancūzijos šeimos teisės normos yra įtvirtintos Prancūzijos civiliniame kodekse, tačiau nėra išskirtos į vieną atskirą šio kodekso dalį ar knygą, o yra išdėstytos atskirose jo dalyse.

Ieškinio senatį reglamentuojančios normos yra išdėstytos Prancūzijos CK XX skyriuje (titre XX), tarp kurių yra ir keletas, specialiai skirtų šeimos teisei. Nesant nurodytų išimčių, šeimos teisei taikytinos bendrosios ieškinį senatį reglamentuojančios normos.

5.3. Ieškinio senatis Anglijos ir Velso šeimos teisėje

Jungtinę Karalystę sudaro trys jurisdikcijos: Škotijos, Šiaurės Airijos ir Anglijos su Velsu. Kiekviena jų turi gana skirtingą šeimos teisės bei teismų sistemą⁸⁸. Šiame darbe bus aptartos Anglijos ir Velso teisės normos, reglamentuojančios ieškinio senatį šeimos teisėje.

Analizuojant ieškinio senatį Anglijos ir Velso šeimos teisėje, visų pirma svarbu išsiaiškinti, kaip šioje Jungtinės Karalystės jurisdikcijoje šeimos teisė apibrėžiama.

⁸⁵ <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22&r=648> prisijungimo laikas 2007.10.24

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22&r=651> prisijungimo laikas 2007.10.24

⁸⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Family_law_system_in_England_%26_Wales prisijungimo laikas 2007.10.24

Pasak K. Standley⁸⁹, šeimos teisė daugiausia susijusi su artimiausiais giminaičiais (angl. *immediate family*) ir apsiriboja santuokos sudarymo, nutraukimo, bendro gyvenimo nesusituokus reglamentavimu taip pat turtinių santykių reglamentavimu kiek tai susiję su santuokos sudarymu ar nutraukimu, vaikų išlaikymu. Šeimos teisė koncentruojasi ties klausimų, susijusių su sutuoktinių ir tėvystės statuso sukūrimu bei likvidavimu, šių permainų sukuriamomis pasekmėmis.⁹⁰

Anglijos ir Velso šeimos teisė, lyginant su kontinentinės teisės sistemai priklausančių valstybių šeimos teisės normomis, išskirtinė savo šaltinių pobūdžiu. Anglijos ir Velso šeimos teisės normos įtvirtintos Parlamento Aktuose (angl. *Acts or Parliament*), kurių aiškinimą pateikia teismai minėtas normas taikydami. Parlamento priimamų aktų įvairovė labai didelė. Šeimos santykių dalyviai to paties pobūdžio savo teises gali įgyvendinti ir jas ginti remdamiesi skirtingais aktais, pvz., išsiskyrusios poros nariai gali teikti teismui reikalavimus dėl turinio ginčo išsprendimo remdamiesi *Married Women's Property Act 1882*, arba *Law Property Act 1925*.

Taigi vieningo teisės akto, kuriame būtų įtvirtintos Anglijos ir Velso šeimos teisės normos, nėra. Taip pat nėra vieningo akto, kuriame būtų išdėstytos normos dėl ieškinio senaties šeimos teisėje taikymo. Anglijos teisė, reglamentuojanti ieškinio senatį, yra gana paini ir komplikauta, todėl mėginama ją supaprastinti.⁹¹

Vienas iš aktų, kuriame kiek vieningiau ir išsamiau išdėstyti senaties terminai – *Limitation Act 1980*, kuriame *inter alia* nustatyti senaties terminai reikalavimams, kylantiems iš sutarčių, paskolų, deliktų ir kt., tačiau šiame akte nėra normų, reglamentuojančių ieškinio senatį reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių. Šios normos išdėstytos įvairiuose aktuose.

Pavyzdžiui *Matrimonial Causes Act 1973*, reglamentuojančiame klausimus dėl santuokų nugincijimo ir jų pripažinimo niekinėmis (angl. *void and voidable marriages*) 3 straipsnyje įtvirtinta, jog reikalavimas dėl santuokos pripažinimo niekine gali būti paduotas per pirmuosius santuokos metus. *Matrimonial Proceedings Act 2003*, 14 str. 2 d. a) punkte įtvirtinta, jog reikalavimas dėl santuokos nugincijimo gali būti pateiktas per trejus metus nuo santuokos sudarymo dienos.

Kalbant apie turtinius santykius, sutuoktiniai yra laikomi bendraisiais sutarčių, nuosavybės, turto patikėjimo teisės subjektai.⁹²

Dėl Anglijos ir Velso teisės aktuose numatytų senaties terminų pagrindinėms kategorijoms galima pateikti tokią santrauką:

---

⁸⁹ K. Standley. Family law. Macmillan Law Masters. 1993. P. 1.

⁹⁰ Ten pat. P. 2.

⁹¹ http://www.lawcom.gov.uk/limitation_actions_summary.htm prisijungimo laikas 2007.04.10

⁹² K. Standley. Family law. Macmillan Law Masters. 1993. P. 38.

- (a) reikalavimams, kylantiems iš formalių aktų (*actions on formal deeds*) 12 metų senatis;
- (b) reikalavimams, kylantiems iš sandorių pažeidimų: 3 metų senatis, skaičiuojama nuo sandorio pažeidimo momento;
- (c) reikalavimams dėl šmeižimo: 1 metų senatis
- (d) reikalavimams dėl žemės susigrąžinimo, kompensavimo už žemę: 12 metų senatis.

Jeigu nėra numatyta kitaip, senaties termino eigos pradžia taikoma bendroji taisyklė, jog senaties terminas parsideda nuo tada, kai paaiškėja pagrindas kreiptis dėl pažeistos teisės gynimo (*the cause of action arise*).⁹³

Snatuokos pasibaigimo atveju iškyla specialūs, bendraisiais aktais nereglamentuoti klausimai, pvz., dėl nuosavybės pasidalijimo. Išsiskyrusios poros išsaugo teisę kreiptis, jog būtų išspręstas jų ginčas dėl nuosavybės pasidalijimo vadovaudamiesi *Married Women's Property Act 1882*, jei nuo santuokos nutarukimo yra praėję ne daugiau kaip treji metai.⁹⁴

Išsituokę asmenys taip pat gali kelti reikalavimus dėl nuosavybės padalijimo vadovaudamiesi kitais aktais, pvz., *Matrimonial Proceedings Act 2003*, kurio 128 str. 6 d., jog reikalavimai dėl išsituokusių asmenų turto padalijimo gali būti teikiami teismui jeigu nuo santuokos pabaigos nėra praėję daugiau kaip treji metai.

Ieškinio senaties institutas Anglijos ir Velso teisinėje sistemoje yra labai komplikotas, sudėtingas, sunku susigaudyti gausybėje teisės aktų, kuriuose įtvirtintos šį institutą sudarančios teisės normos, todėl yra imamasi veiksmų, kad naudojimas šiomis normomis taptų paprastesnis.

6. Išvados

1. Teisės literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl šeimos teisės sampratos ir jos vietos teisės sistemoje. Nepaisant to, neabejotina, jog šeimos teisė turi tik jai būdingų požymių: specialius subjektus, specialius juridinius faktus. Šeimos teisės reglamentuojamiems santykiams būdinga asmeninis, tęstinis, neatlygintinas santykių pobūdis, konkreti subjektų sudėtis. Šie požymiai išskiria šeimos teisės reguliuojamus santykius iš kitų teisinių santykių bei parodo, jog ieškinio senaties šeimos teisėje taikymas, reikalauja atskiro aptarimo ir analizės.

2. Šeimos teisės reglamentuojami santykiai, be kitų, taip pat yra susiję su civilinio proceso teisiniais santykiais. Procesinės teisės normos bylų, kylančių iš šeimos teisinių santykių naginėjimui, taip pat numato tam tikrus ypatumus. Tai patvirtina teiginį, jog šeimos teisės

⁹³ A. Ogus. Limitation of actions: justified or unjustified complexities? Paper to be presented at the Amsterdam Centre for Law and Economics Seminar, 12 December 2005.

⁹⁴ K. Standley. Family law. Macmillan Law Masters. 1993. P. 101.

reguliuojami santykiai pasižymi tam tikru specifiškumu, kuris įtakoja savitą teisinį šių teisinių santykių reglamentavimą.

3. Ieškinio senaties institutą sudarančių normų tikslas – sudaryti realią galimybę asmenims apginti savo pažeistą teisę, užtikrinti civilinių santykių stabilumą bei užkirsti kelią begaliniam bylinėjimuisi, skatinant asmenį kuo greičiau ginti savo pažeistą teisę, palengvinti įrodinėjimo procesą. Ieškinio senaties institutas nustatytas tiek ieškovo, tiek atsakovo, t.y. abiejų šalių interesais. Bendroji šio instituto paskirtis ir atliekamos funkcijos galioja ir šeimos teisėje.

4. Iki įsigaliojant naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui, vienu svarbiausių šeimos teisės šaltinių buvo Santuokos ir šeimos kodeksas (SŠK). SŠK 9 straipsnis numatė, kad reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, ieškinio senatis netaikoma, išskyrus tuos atvejus, kai pažeistai teisei ginti terminas yra nustatytas įstatyme ir šiame kodekse. Tokia padėtis buvo grindžiama tuo, jog:

1) šeimos teisinių santykių absoliučią daugumą sudarė asmeniniai neturtiniai santykiai, kurie susiję su asmens statusu, todėl turi būti ginami nepriklausomai nuo jų pažeidimo momento;

2) asmeniniai ir turtiniai teisiniai šeimos santykiai yra tęstinio pobūdžio, todėl jie turi būti ginami, kol egzistuoja, t.y. kol jų nenutraukia įstatyme nurodyti juridiniai faktai (pvz., sutuoktinio ar vaiko mirtis).

5. SŠK buvo numatyta ir išimčių iš bendrosios taisyklės, jog ieškinio senatis reikalavimams, kylantiems iš santuokos ir šeimos santykių, netaikoma. Šiais atvejais ieškinio senatis buvo taikoma vadovaujantis 1964 m. CK normomis, reglamentuojančiomis ieškinio senatį.

6. Naujajame CK įtvirtinta priešinga SŠK įtvirtintai bendroji taisyklė, numatanti, jog reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, ieškinio senatis taikoma. Tokį, iš esmės skirtingą, reglamentavimą greičiausiai lėmė siekis užtikrinti šeimos teisės reguliuojamų santykių stabilumą. Šeimos teisės reguliuojami santykiai dažnai tiesiogiai įtakoja asmens socialinį statusą bei su juo susijusias asmeninio pobūdžio teises bei pareigas. Tad taikant ieškinio senatį reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisė reguliuojamų santykių, kartu užtikrinamas tam tikras asmens įgyto statuso stabilumas ir to statuso įgijimo pasekmėje atsiradusių santykių tęstinumas.

7. Įsigaliojus naujam CK ieškinio senatis reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisės reglamentuojamų santykių, netaikoma tik tuo atveju, jeigu tai įtvirtinta CK trečiojoje knygoje. Jeigu tokio nurodymo, ieškinio senatis reikalavimams, kylantiems iš šeimos teisinių santykių, taikoma vadovaujantis 2000 m. CK pirmoje knygoje įtvirtintomis bendrosiomis ieškinio senatį reglamentuojančiomis taisyklėmis.

8. Jeigu 2000 m. CK trečiojoje knygoje įtvirtintos kitokios ieškinio senatį reglamentuojančios taisyklės, negu įtvirtintos CK pirmojoje knygoje, vadovaujamosi CK trečiojoje knygoje įtvirtintomis taisyklėmis (*lex specialis derogat lex generalis*).

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika ieškinio senaties šeimos teisėje taikymo klausimais pasižymi tuo, jog labiau siekiama išsaugoti susiklosčiusius šeimos santykius, užtikrinti jų stabilumą, negu užtikrinti tam tikros teisės gynybą ir ardyti nusistovėjusius tarpasmeninius ryšius.

10. Iškeltoji hipotezė, kad ieškinio senatis šeimos teisėje pasižymi tam tikrais šeimos teisės specifikos nulemtais ypatumais, yra teisinga tik iš dalies - nepaisant to, jog šeimos teisės reguliuojami santykiai pasižymi savo išskirtiniais bruožais, ne visiems iš šeimos teisinių santykių kylantiems reikalavimams ieškinio senatis taikoma remiantis specialiomis CK trečiojoje knygoje įtvirtintomis taisyklėmis.

11. Ieškinio senaties institutas žinomas faktiškai visų valstybių ir visose teisės sistemose. Tarptautinėse sutartyse ir valstybių nacionaliniuose įstatymuose senaties klausimai reguliuojami įvairiai – ieškinio senaties šeimos teisėje reglamentavimas yra kiekvienos valstybės nacionalinės teisės reguliavimo dalykas.

Pasiūlymai:

Ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo, kai ginčo šalis reikalauja taikyti ieškinio senatį ir kai nėra pagrindo atnaujinti ieškinio senaties terminą, yra savarankiškas pagrindas ieškinį atmesti, todėl tam tikrais atvejais ieškinio senaties instituto taikymo klausimas tampa esminiu nagrinėjamo ginčo atveju. Atmetus ieškinį dėl senaties termino praleidimo, jokie kiti klausimai, pvz., ieškinio pagrįstumas, nebesprendžiami, jie tampa nereikšmingi. Tačiau kalbant apie reikalavimus, kylančius iš šeimos teisinių santykių, tokiu būdu gali likti neapginti labiausiai pažeidžiamų visuomenės narių, pvz., vaikų, interesai. Atsižvelgiant į tai ieškinio senatį reglamentuojančiuose aktuose būtų galima numatyti papildomas garantijas dėl vaikų interesų apsaugos teismui pateikus reikalavimą, kurio priverstiniam gynimui įgyvendinti nėra galimybės dėl pasibaigusio senaties termino. Pavyzdžiui, CK 3.34 straipsnyje šalia jau egzistuojančios normos, jog sandoriai, kurių sutuoktinis neturėjo teisės sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo, gali būti pripažinti negaliojančiais pagal pastarojo ieškinį, jeigu trečiasis asmuo, su kuriuo buvo sudarytas sandoris, buvo nesažiningas, o toks ieškinyje gali būti pareikštas per vienerių metų ieškinio senaties terminą, skaičiuojamą nuo tos dienos, kai sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį sandorį, galima įtvirtinti papildomą nuostatą, jog *jeigu tokiu sandoriu pažeidžiami nepilnamečių šeimos narių interesai, ieškinyje gali būti pareikštas per bendrąjį*

senaties terminą (CK 1.125 str. 1 d.), (nors nebūtinai per bendrąjį, bet per ilgesnį negu vienerių metų) skaičiuojamą nuo to momento, kai bet kuris iš sutuoktinių suprato ar turėjo suprasti, jog sudarytas sandoris prieštarauja vaikų interesams. Kartu svarbu užtikrinti, jog būtų išvengta piktnaudžiavimo ilgesniuoju senaties terminu.

Panašiai papildomai nepilnamečių vaikų interesų apsaugą galima užtikrinti ir CK 3.129 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, jog reikalavimams dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, padalijimo taikomas penkerių metų ieškinio senaties terminas, skaičiuojamas nuo to momento, kai sutuoktiniai pradėjo gyventi skyrium.

7. Literatūros sąrašas

I. Norminė literatūra.

1. Lietuvos Respublikos konstitucija // Žin., 1992, Nr. 33-1014.
2. Santuokos ir šeimos kodeksas // Žin., 1969, Nr. 21-186.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žin., 2000, Nr. 74-2262.
4. Civilinis kodeksas // Žin. 1964-07-10, Nr. 19-138.
5. Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Žin., 2001, Nr. 56-1977.
6. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas // Žin., 2000, Nr. 64-1931.
7. Lietuvos Respublikos ligos ir motinysės socialinio darudimo įstatymas // Žin., 2000, Nr. 111-3574.
8. Lietuvos Respublikos audito įstatymas // Žin., 1999, Nr. 59-1916.
9. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija // Žin., 1995-07-21, Nr. 60-1501.
10. Семейный кодекс Российской Федерации от 29 декабря 1995 г. N 223-ФЗ.

II. Specialioji literatūra.

11. P. Čiočys. Teisės pagrindai. Antras papildytas ir atnaujintas leidimas. Vilnius, VVK leidykla, 2000.
12. A. Driukas. Ieškinio senaties instituto raida Lietuvoje: materialiniai ir procesiniai aspektai // Jurisprudencija. 2003. Nr. 39(31).
13. M. Jonaitis. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą // Jurisprudencija, 2003, T. 42(34).
14. I. Kudinavičiūtė. Civilinio kodekso normų, susijusių su šeimos narių teisių apsauga, įgyvendinimo problemos // Jurisprudencija, 2002, T. 28(20).
15. L. V. Papirtis, E. Baranauskas, J. Kiršienė ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. 2 tomas. Vilnius. 2005.
16. P. Rasimavičius. Tarybinė šeimos teisė. Vilnius. Mintis. 1981.
17. A. Vaišvila. Teisės teorija. Antrasis leidimas. Vilnius. 2004.
18. P. S. Vitkevičius. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. Vilnius. Justitia. 2006.
19. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Vilnius. Justitia. 2002.
20. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Vilnius. Justitia, 2001.
21. Lietuvos TSR santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius. Mintis. 1985.
22. M. V. Antokolskaja. Семейное право. Москва, юристыю, 2001.

23. A. Ogus. Limitation of actions: justified or unjustified complexities? Paper to be presented at the Amsterdam Centre for Law and Economics Seminar, 12 December 2005.
24. K. Standley. Family law. Macmillan Law Masters. England. 1993.
25. K. Zweigert, H. Kotz. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius. Eugrimas. 2001.
26. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. Норма. Москва, 2000.

III. Teismų praktika.

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2007.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7/2006.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-347/2006.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje 3K-3-200/2006.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2005.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-372/2005.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-25/2005.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2004.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-745/2003.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480/2002.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-952/2001.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2001.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1227/2001.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64/2001.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-856/2000.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-482/1999.
43. Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas apibendrinimo apžvalga. Patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002-12-20 nutartimi Nr. 39. Teismų praktika Nr. 18. 2002.
44. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1996-02-28 nutarimas Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo (Žin., 1996, Nr. 20-537).

III. Elektroniniai šaltiniai.

45. www.lat.lt
46. www.lrs.lt
47. <http://galenet.galegroup.com>

48. <http://verslas.banga.lt>
49. <http://www.garweb.ru>
50. <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22&r=648>
51. <http://195.83.177.9/code/liste.phtml?lang=uk&c=22&r=651>
52. <http://en.wikipedia.org>
53. <http://www.lawcom.gov.uk>

8. Santrauka

Ieškinio senatis šeimos teisėje

Pagrindinės sąvokos: *ieškinio senatis, šeimos teisė, ieškinys, terminas (terminai)*

Lietuvos Respublikoje įgyvendinant teisinę reformą, vykstant spartiems socialiniams pokyčiams, šeimos teisinių santykių reguliavimas taip pat patiria pokyčius. Įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui didelės permainos įvykdytos ir šeimos santykių reguliavime. Ieškinio senaties šeimos teisėje reguliavimas taip pat ne išimtis.

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjama šeimos teisės samprata ir vieta teisės sistemoje, ieškinio senaties samprata ir funkcijos, ieškinio senaties šeimos teisėje reguliavimas galiojant Santuokos ir šeimos kodeksui bei įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui, apžvelgiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ieškinio senaties šeimos teisėje taikymo klausimais. Ieškinio senaties institutas žinomas visų pasaulio valstybių todėl šiame darbe trumpai apžvelgiama ieškinio senaties reguliavimas kai kuriose užsienio valstybėse (Rusijos Federacijoje, Prancūzijoje, Anglijoje ir Velse). Minėti klausimai nagrinėjami siekiant nustatyti praktines ieškinio senaties šeimos teisėje taikymo problemas bei pateikti siūlymų dėl ieškinio senaties taikymo šeimos teisėje nuostatų, kurios padėtų siekti visokeriopos šeimos teisinių santykių dalyvių teisių ir interesų apsaugos.

Summary

Extinctive Prescription in Family Law

Key words: *extinctive prescription, family law, civil action, term (terms)*

A lot of relations have been newly regulated by the new Civil Code (2000) which came into force on the 1st of July, 2001. The greatest alternations involve matrimonial and family relations. There is no separate Matrimonial and Family Code left as such. After the 1st of July, 2001

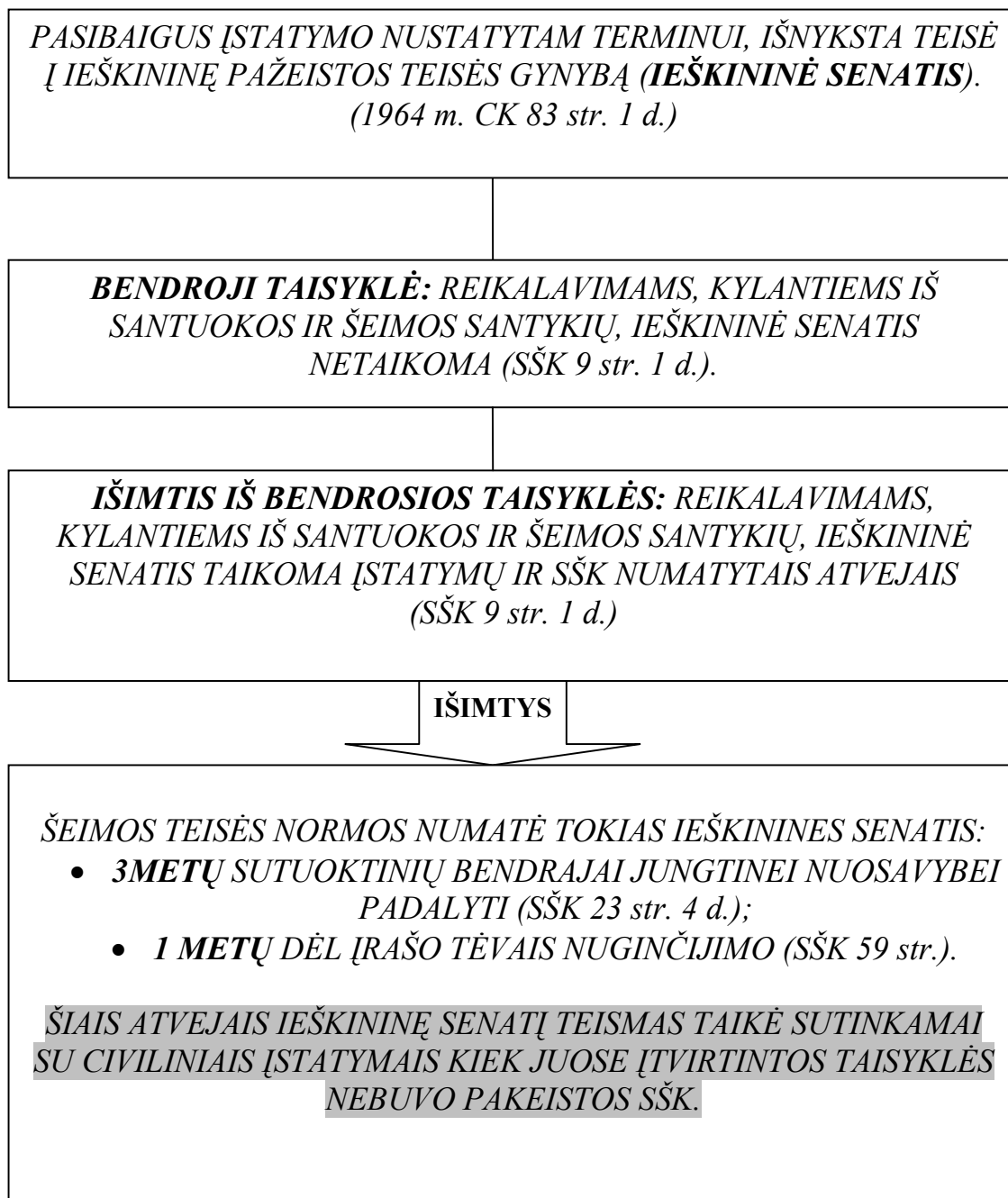
matrimonial and family relations are regulated by the 3rd book of Civil Code (2000) which is intituled Family Law. Great changes were also made in regulation of extinctive prescription in family law. Essentially was innovated the general rule anticipating to apply extinctive prescription for claims arising from matrimonial and family relations.

This master's study analyses the conception of family law, the conception of extinctive prescription, norms regulating application of extinctive prescription for the claims arising from matrimonial and family relations. Also compares the norms regulating extinctive prescription settled in Matrimonial and Family Code (1969) and in new Civil Code (2000), analyses the practise of Highest Court. These questions are analysed in order to realize what changes were made in regulation of extinctive prescription implementing law reform, what problems do arise in application of extinctive prescription in family law and how it is possible to solve them. Extinctive prescription is law institute known in all countries. This master's study briefly overlooks the regulation of extinctive prescription in some foreign countries (Federation of Russia; France; England and Wales).

9. Schemos

(Schema Nr. 1)

Ieškinio senatis šeimos teisėje galiojant Santuokos ir šeimos kodeksui (SŠK)

Ieškinio senatis šeimos teisėje įsigaliojus 2000 m. LR CK

IEŠKINIO SENATIS – TAI ĮSTATYMŲ NUSTATYTAS LAIKO TARPAS (TERMINAS), PER KURĮ ASMUO GALI APGINTI SAVO PAŽEISTAS TEISES (CK 1.124 str.)

BENDROJI TAISYKLĖ – REIKALAVIMAMS, KYLANTIEMS IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, TAIKOMA IEŠKINIO SENATIS (CK 3.6 str. 1 d.)

IŠIMTIS IŠ BENDROSIOS TAISYKLĖS – REIKALAVIMAMS, KYLANTIEMS IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ IEŠKINIO SENATIS NETAIKOMA TIK CK TREČIOSIOS KNYGOS NUMATYTAIS ATVEJAIS, PVZ.. CK 3.141str. 4 d.

ATVEJAI, KAI IEŠKINIO SENATIS REIKALAVIMAMS, KYLANTIEMS IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ TAIKOMA PAGAL **ŠEIMOS TEISĖS NORMAS** (CK 3 kn.)
PVZ., CK 3.10 str. 4 d.; 3.11 str. 2 d.; 3.32 str. 2 d.; 3.42 str. 1 d.; 3.129 str.(dėl kilnojamojo turto) ir kt.

ATVEJAI, KAI REIKALAVIMAMS, KYLANTIEMS IŠ ŠEIMOS TEISINIŲ SANTYKIŲ, IEŠKINIO SENATIS TAIKOMA PAGAL **BENDRAŠIAS IEŠKINIO SENATĮ REGLAMENTUOJANČIAS TEISĖS NORMAS** (CK 1 kn.)
PVZ., CK 3.129 str. (dėl nekilnojamojo turto); 3.124 str. ir kt.